Ազգ
Azg
armenian daily

Դեկտեմբեր 1
Երեքշաբթի
1992

օրաթերթ
Բ տարի, թիւ 139 (231)
գինը 2ռ.
դասիչ 69149

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

հեռ. 581841, ֆաքս 562941
տելեքս 243266 CPIRI SU

Բաքու-Թբիլիսի

Ադրբեջանը վերսկսել է վառելիքի մատակարարումը Վրաստանին

Ինչպես հայտնի է, մի քանի օր առաջ Բաքուն դադարեցրել էր նավթամթերքի մատակարարումը Վրաստանին: Այդ որոշումն ընդունվել էր այն պատճառով, թե իբր Վրաստանը 105 ցիստեռն դիզելային վառելիք վերավաճառել է Հայաստանին:

Ինչպես «Թուրան»-ի թղթակցին հայտնել է երկաթուղիների վարչության բեռնափոխադրումների բաժնի պետ Վահիդ Աբդուրահմանովը, Հայաստանը երկար ժամանակ Վրաստանում միջնորդների օգնությամբ գնել է ադրբեջանական վառելիք, չնայած Ադրբեջանի եւ Վրաստանի միջեւ եղած համաձայնագրին, որով արգելվում է այդ վառելիքի վաճառքը երրորդ կողմին: Նման դեպքերի չկրկնվելու մասին է. Շեւարդնաձեի տված երաշխիքներից հետո Ադրբեջանը վերսկսեց մատակարարումները:

Նշենք, որ Հայաստանը բազմիցս հերքել է Վրաստանի միջնորդության Ադրբեջանից վառելիք գնելու լուրը:

ԼՂՀ

Մոսկվայում ղարաբաղյան լրատվական բյուրո

Ինչպես հայտնեց ԳԽ նախագահության մամուլի կենտրոնը, նոյեմբերի 30-ին կայացած նախագահության նիստում քննարկվեց բարեգործական կազմակերպություններից ստացվող ֆինանսական միջոցների, անհատական եւ կոլեկտիվ նվիրատվությունների, ինչպես նաեւ միջոլետական մակարդակով ցուցաբերվող օգնության հաշվառման եւ բաշխման գործը: Այդ գործի կանոնակարգման նպատակով ստեղծվել է օգնության հանրապետական ֆոնդ: Հանրապետության սահմաններից դուրս քաղաքական աշխատանքները ակտիվացնելու եւ մերձավոր սփյուռքի հետ կապերն ամրապնդելու նպատակով ԼՂՀ ԳԽ նախագահությունը որոշեց տեղեկատվական բյուրո բացել Ռուսաստանի մայրաքաղաքում: Նախատեսվում է նման բյուրոներ բացել նաեւ այլ երկրներում:

Մամուլի քարտուղարը հայտարարում է

Նոյեմբերի 30-ին տարածվել է ԼՂՀ ԳԽ մամուլի քարտուղար Գեղամ Բաղդասարյանի հայտարարությունը:

«Եւս մի քանի խաղաղ բնակիչներ, այդ թվում կանայք եւ երեխաներ, զոհ են գնացել Ստեփանակերտի հերթական հրթիռահրետանային գնդակոծությանը, որն անմիջապես նախորդել է ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Բուտրոս Ղալիի կողմից գործուղված պատվիրակության երկրում ժամանմանը: Հանրապետության մայրաքաղաքի դաժան ռմբակոծությունների ու հրետակոծությունների եւ միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների (որոնք ձգտում են ինչ-որ կերպ ազդել իրադարձությունների վրա, Ադրբեջանի ու ԼՂՀ-ի հակամարտությունը տեղափոխել խաղաղ բանակցությունների հուն) այցերի միջեւ նշմարվում է հստակ ժամանակագրական օրինաչափություն: Ադրբեջանի կողմից հյուրերին ողջունելու նմանօրինակ ձեւը գրեթե միշտ արդարացնում է իրեն, ու դիվանագետների ԼՂՀ այցելելու մտադրությունները այդպես էլ մնում են մտադրություններ, միայն նոր զոհերի եւ ավերածությունների պատճառ դառնում: ԼՂՀ ԳԽ նախագահության հերթական նիստում լուրջ մտահոգություն է արտահայտվել համաշխարհային հանրության ու միջազգային կազմակերպությունների անտարբերության առթիվ եւ հույս հայտնվել, որ Ադրբեջանի նման գործողությունները խստորեն կդատապարտվեն:»

Ղազախստանը, Ուզբեկստանը, Ռուսաստանը եւ Ղրղզստանը Տաջիկստանի խնդրանքով առձակտումների գոտի կուղարկեն խաղաղապահ զորքեր: Այսպիսի որոշում է ընդունել 4 հանրապետությունների ռազմական գերատեսչությունների ղեկավարները Թերմեզում (Ուզբեկստան) կայացած հանդիպման ժամանակ.

Ճակատ

ԼԱՉԻՆՈՒՄ ԼՌԵՑՎԵԼ Է ԹՇՆԱՄՈՒ ՉՈՐՍ ԿՐԱԿԱԿԵՏ

Ինչպես Ստեփանակերտից հաղորդում է մեր թղթակից Վահրամ Աղաջանյանը, անցած երեք օրերի ընթացքում ԼՂՀ ռազմաճակատի ամբողջ երկայնքով էական փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել: Պաշտպանվող կողմերը ձեռնպահ են մնացել մարտական լայնածավալ գործողություններից: Աղդամի երջանի Մարգիլի գյուղում տեղակայված հեռահար հրանոթների կրակակետերը ոչնչացնելուց հետո Արցախի ինքնապաշտպանության ուժերը շարունակում են վերահսկել այն բոլոր հնարավոր կետերը, որտեղից թշնամին կարող է կրկին հրետակոծել Լեռնային Ղարաբաղի մայրաքաղաքը, ինչպես նաեւ Շուշին եւ Ասկերանի երջանի գյուղերը:

Նոյեմբերի 29-ին Ադրբեջանի ազգային բանակի ստորաբաժանումները հերթական անգամ փորձել են գրավել Մարտունու երջանի Ճարտար գյուղի հայկական պաշտպանական դիրքերը: Հայկական ինքնապաշտպանության ուժերը հաջողությամբ կասեցրել են թշնամու գրոհը: Մանրամասնությունները ճշտվում են:

Լաչինի մարդասիրական միջանցքի հյուսիսային մասույցներում հայկական կազմավորումները պատասխան գործողությունների շնորհիվ ոչնչացրել են եւս 4 ադրբեջանական կրակակետեր: Տուժածների մասին տեղեկություններ առայժմ չկան:

Մինչդեռ Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը տեղեկացնում է, թե նոյեմբերի 29-ին հայկական կազմավորումները անհաջող փորձ են ձեռնարկել դուրս մղել ադրբեջանական ուժերին Տիգիկ եւ Գյուլաբլիդ գյուղերից: Ըստ նույն աղբյուրների, հայկական կազմավորումների գրոհը ետ է մղվել:

Ծավ գյուղը հրետակոծության տակ

Լարվածությունը հայ-ադրբեջանական սահմանում ձմեռային ցրտերի սկսվելու հետ կապված համեմատաբար թուլացել է: Այնուամենայնիվ մարտական գործողությունների վերջնական դադարեցման մասին խոսք լինել չի կարող: Ինչպես տեղեկացնում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության լրատվական կենտրոնից, նոյեմբերի 29-ի երեկոյան Ադրբեջանի Զանգելանի երջանի տարածքից թնդանոթներից եւ «Գրադ» կայանքներից հրետակոծվել է Կապանի երջանի Ծավ գյուղը:

Նոյեմբերի 28-ին եւ երեկ Նախիջեւանի երջանի տարածքից փոքր տրամաչափի զինատեսակներից գնդակոծվել է Եղեգնաձորի երջանի Խաչիկ գյուղը: Տուժածներ չկան:

Երեկ եւ նախորդ օրը Ադրբեջանի Թուզի երջանի տարածքից հատուկենտ կրակոցներ են հնչել Տավուշի երջանի սահմանամերձ բնակավայրերի եւ հայկական պաշտպանական դիրքերի վրա: Զոհեր եւ վիրավորներ չկան:

Մինչդեռ Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը տեղեկացնում է, թե Հայաստանի տարածքից հրետակոծվել են Ադրբեջանի Զանգելանի երջանի սահմանամերձ բնակավայրերը: Տուժածների մասին տեղեկություններ չեն հայտնվում:

Մեծ կուտակումներ Ղարաբաղի հարավում

Ինչպես «Սնարք» գործակալությանը հայտնի է դարձել վստահություն ներշնչող աղբյուրներից, Լեռնային Ղարաբաղի հարավային սահմանների ուղղությամբ նկատվում են ադրբեջանական բանակի մարտական տեխնիկայի եւ կենդանի ուժի մեծ կուտակումներ: Զինվորական մասնագետները գտնում են, որ ամենայն հավանականությամբ ադրբեջանցիները պատրաստվում են լայնածավալ գրոհ ձեռնարկել ԼՂՀ Հադրութի երջանի ուղղությամբ:

Հնարավոր է Հայաստան-Թուրքիա երկրորդ երկաթգիծ

Ինչպես մեր թղթակցին հայտնեց Հայաստանի կառավարության լրատվական ծառայության ղեկավար Վլադիմիր Մանոյանը, երեկ Ախուրյանում Հայաստանի կառավարության պատվիրակությունը վարչապետ Խոսրով Հարությունյանի գլխավորությամբ հանդիպեց Կարսի նահանգի պատվիրակությանը նահանգապետ Ակը Արսլանի ղեկավարությամբ: Բանակցությունների ընթացքում կողմերը նշեցին երկու երկրների միջեւ բարիդրացիական հարաբերություններում նկատվող զարգացման միտումները, ինչպես նաեւ նկատի ունենալով առեւտրատնտեսական հարաբերությունների զարգացումը երկուստեք հույս հայտնվեց, որ ժամանակի ընթացքում պետք է կառուցվի Թուրքիա-Հայաստան երկրորդ երկաթգիծը: Պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց նաեւ թուրք եւ հայ երկաթուղայինների մասնակցությամբ քննարկել բեռնափոխադրումների կարգավորման հետ կապված մի շարք տեխնիկական մանրամասներ: Վարչապետ Խոսրով Հարությունյանի եւ Կարսի նահանգապետի առանձնազրույցում շոշափվել է նաեւ երջանում իրադրության խաղաղ կարգավորման եւ այդ խնդրում Թուրքիայի մասնակցության կարեւորությունը:

Մեր այն հարցին, թե շոշափվե՞ց արդյոք Ադրբեջանի կողմից Թուրքիային ուղարկված նոտայի հարցը, որով դժգոհություն էր հայտնվում Թուրքիայից Հայաստան էներգիայի մատակարարման համար, պրն. Մանոյանը պատասխանեց, թե այդ հարցը չէր կարող քննարկվել նահանգապետի հետ, քանի որ դրա լուծումը պատկանում էր քննարկման ավելի բարձր մակարդակ: Փոխարենը նահանգապետի հետ քննարկվեցին զորքերի փոխադրման եւ ընդհանուր առեւտրատնտեսական համագործակցության հարցեր, որոնց մասին նահանգապետը խոսացել է տեղեկացնել վարչապետ Դեմիրելին: Պատվիրակությունները ներկա են եղել նաեւ Ախուրյան կայարանի տարածքում տեղադրված նոր հարթակների փորձարկմանը: Թուրքիայում գործում է նեղագիծ երկաթուղի, որի պատճառով Հայաստանի տարածքում զորքերը տեղափոխվում է վագոնից վագոն: Այժմ վագոնների ընդունման համար կառուցված նոր հարթակը հնարավորություն է ստեղծել առանց բեռնաթափելու, անիվները փոխելով վագոնները միանգամից ուղարկել նշանակման վայր:

Ա.Հ.

Բաքու

Խորհրդատվական հանդիպում

Վրաստանի պաշտպանության նախարար Թենգիզ Կիտովանին եւ Անդրկովկասի հրամանատարի տեղակալ Սուֆիյան Բեպպաեւը վերադարձել են Բաքվից, որտեղ հանդիպումներ են ունեցել Ադրբեջանի ռազմական գերատեսչության ղեկավար Ռահիմ Ղազիեւի հետ: Նրանց խորհրդակցությունը ունեցել է խորհրդատվական բնույթ: Վերադառնալով Թբիլիսի, Կիտովանին եւ Բեպպաեւը հրաժարվեցին լրագրողներին հայտնել զրույցների բովանդակության մասին:

Միջազգային

Չինաստանը նորից զգուշացրեց բրիտանացիներին

Նորից, այս անգամ ավելի խիստ նախազգուշացում հնչեց Պեկինից, ուղղված բրիտանացիներին, հատկապես բիզնեսմեններին, որոնք ներդրումներ են արել կամ անում Հոնգկոնգում: Ըստ այդ նախազգուշացման, այն բոլոր բիզնեսմենները, որոնք իրենց երկարաժամկետ ներդրումները չեն համաձայնեցրել Չինաստանի կառավարության հետ, 1997 թ. հետո, երբ Հոնգկոնգը կմիանա մայր երկրին, ստիպված պիտի լինեն փակել իրենց ձեռնարկությունները: Ինչպես տեղեկացրել էինք նախապես, Պեկինը խիստ դժգոհ է Հոնգ-Կոնգի կառավարիչ Փեթընի կատարած ժողովրդավարացման քայլերից, որոնք, ըստ իրեն, ձգտում են 5 տարի հետո վերամիացման ակտից կասարված իրողության առաջ դնել Չինաստանին:

Նպաստամատույց կազմակերպությունները մտադիր են հեռանալ Սոմալիից

Միջազգային նպաստամատույց կազմակերպությունները, որոնք Սոմալիում փորձում են փրկել սովահարներին, այժմ պատրաստվում են իրենց կամավոր թե վճարովի անդամներին հեռացնել երկրից, վախենալով, որ 30 հազար ամերիկացի զինվորների ժամանումով նրանք տեղական զինյալների վրեժխնդրության թիրախ կդառնան: Ինչպես հաղորդել ենք, պետքարտուղարի պաշտոնակատար Իգըլբըրգըրը ուրբաթ օրը ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին հայտնել էր, թե Մ. Նահանգները պատրաստվում է ռազմական մեծ ուժ ուղարկել Սոմալի, որտեղ վերջին մեկ տարվա ընթացքում սովից եւ պատերազմից զոհվել է 300 հազար մարդ:

Թագուհին եկամտահարկ է վճարելու

Էլիզաբեթ 2-րդ թագուհին համաձայնեց իր անձնական եկամուտների հաշվին վճարել հարկերը եւ իր երեխաներին հանել բրիտանական հանրային նպաստընկալների ցուցակից: Վարչապետ Ջոն Մեյջըրը խորհրդարանին հաղորդեց, թե թագուհու հետ այս առնչությամբ համաձայնության են եկել, եւ այն կգործի առաջիկա տարվա գարնանից, երբ Մեծ Բրիտանիայում սկսվում է հարկային տարին: Թագուհու համաձայնությունը հետեւում է արքայական ընտանիքի ֆինանսական արտոնությունների դեմ վերջերս սաստկացած քննադատություններին:

Գերմանիա

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ԱԼԻՔ

Հակառակ ոստիկանության կազմակերպած շուրջկալներին եւ կանցլեր Հելմուտ Քոլի կատարած այն հայտարարության, թե օրենքն իր ամբողջ խստությամբ ի գործ է դրվելու «աջակողմյան ռադիկալ ամբոխի դեմ», շաբաթավերջին նոր խռովություններ, նոր բռնարարքներ տեղի ունեցան օտարերկրացի գաղթականների դեմ: Ուրբաթ գիշեր կառավարությունն օրենքից դուրս էր հայտարարել նեոնացիստական խմբակներից մեկին՝ Ազգայնական ճակատին, իսկ ոստիկանությունը նրանց կենտրոնավայրից պայթուցիկ նյութեր եւ հրազեններ էր առգրավել: Շաբաթ օրը ոստիկանությունը ձերբակալեց 25 տարեկան Միխայել Պետերզին, որը նեոնացիստական զինյալ ջոկատ ստեղծելու փորձ էր անում: Ոստիկանության համաձայն, նա առնչված էր անցյալ շաբաթ 3 թուրքուհիների սպանության գործին:

Անկարայում շաբաթ օրը վերոհիշյալ երեք թուրքուհիների հուղարկավորությունը վերածվեց ցույցի, որի ընթացքում հրկիզվեց գերմանական դրոշը:

Մյուս կողմից, երեկ Լոնդոնում բացվեց եվրոպայում փախստականների հարցերին նվիրված հերթական խորհրդաժողովը, համայնքի անդամ երկրների ներքին գործերի նախարարների մակարդակով: Առաջին նիստում շփոթեցնող էր այն տեսակետը, որ դեպի եվրոպական երկրներ դիմող փախստականների մեծ մասը ոչ այնքան քաղաքական, որքան տնտեսական նպատակներ ունի եւ համայնքի անդամ երկրները պետք է հավասարակշռված վերաբերմունք ունենան անցած տարի ավելի քան կես միլիոն ներգաղթ փախստականներին ընդունելու հարցում, առանց սակայն «անվտանգ ամրոցի» վերածելու եվրոպան: Ժողովում ամենահրատապը հնչեց Գերմանիայի ներկայացուցիչ Էդվարդ Լինդի կոչը այդ հարցում օգնել իր երկրին, որ եվրոպա դիմող փախստականների 70 տոկոսն է ընդունում:

digitised by A.R.A.R.@

Բանակ

Վազգեն Մանուկյան. Խաղաղություն հաղթանակի միջոցով

Ինչպես էլ ձեւակերպելու լինենք ղարաբաղյան պատերազմը, անհերքելի փաստ է, որ այսօր Հայաստանը գտնվում է պատերազմի մեջ, եւ այդ պատերազմը մղվում է հայ ժողովրդի գոյատեւման համար: Ակնհայտ է նաեւ, որ երիտասարդ հանրապետությանն այսօր կենսականորեն խաղաղություն է անհրաժեշտ: Իհարկե, հազիվ թե գտնվի որեւէ մեկը, որը հրաժարվի խաղաղությունից: Բայց խնդիրը դրան հասնելու ուղիների մեջ է: Վերջերս հանրապետության մամուլում շատ քննարկվեց Աշոտ Բլեյանի առաջարկած ուղին եւ կարծես թե իշխանության բարձրաստիճան որեւէ ներկայացուցիչ չփորձեց ի հակակշիռ դրա որեւէ այլ տարբերակ առաջարկել:

Բայց ահա հաջորդ օրը կայացած մամուլի ասուլիսի ժամանակ ՀՀ պետնախարար, պաշտպանության նախարարի պաշտոնակատար Վազգեն Մանուկյանը հայտարարեց, թե խաղաղության կարելի է հասնել միայն այն դեպքում, եթե հասնենք ինչ-որ հաղթանակների, եւ բանակի գաղափարախոսությունն է՝ հաղթանակի միջոցով հասնել խաղաղության: Շարունակելով իր միտքը՝ նա պարզաբանեց նաեւ, թե ինչ է նշանակում հաղթանակ. «Հաղթանակ նշանակում է, որ այն տարածքը, որը բնակեցված էր հայերով՝ ամբողջությամբ Արցախը եւ Հայաստանը, պետք է նորից լինի հայերի ձեռքում, իսկ այնուհետեւ գուցե երկարատեւ պաշտպանության միջոցով ապացուցել, որ այն մեր ձեռքից խլել հնարավոր չէ»: Միայն դրանից հետո, ըստ պետնախարարի, կարելի է նստել բանակցությունների եւ ինչ-որ ձեւով կարգավորել խնդիրը, իսկ մինչ այդ պետք է պատերազմել եւ մտածել ոչ թե շուտափույթ խաղաղության, այլ հաղթանակի մասին:

Իսկ արդյո՞ք Հայաստանն այսօր ի վիճակի՞ է հասնել հաղթանակի: Պրն. Մանուկյանն այս հարցում բավականին լավատես է՝ ըստ նրա, Հայաստանում այսօր ստեղծվում է բանակ, սպայական զորակոչն արդեն ավարտվել է, եւ զորակոչվում են զորակոչային տարիքի պատանիները, Հայաստանն արդեն ունի հակաօդային պաշտպանություն, որը թեեւ այնքան հուսալի չէ, որքան կցանկանար նախարարությունը, այնուամենայնիվ հիմքը կա եւ այլն: Նախարարի կարծիքով, Հայաստանն այս պատերազմում վերոհիշյալ ձեւակերպմամբ հաղթելու համար մի շարք նախադրյալներ ունի: Նախ՝ Հայաստանի եւ Արցախի բնական պայմաններն այնպիսին են, որ բավականին դժվար է գրավել, բայց բավականին հեշտ է պաշտպանել: Երկրորդ գործոնը հոգեբանական է՝ վերջին հաշվով ադրբեջանական բանակը նվաճողական պատերազմ է մղում, իսկ ղարաբաղցի զինվորները պաշտպանում են իրենց հայրենի հողը, եւ դա նրանց հնարավորություն է տալիս հաճախ անհամեմատ փոքր ուժերով հասնել հաղթանակների: Ըստ պրն. Մանուկյանի, բոլոր դեպքերում հայկական ուժերը կարեւոր մարտերում հաղթել են, իսկ պարտվել են միայն այն ժամանակ, երբ հաղթանակները թուլացրել են ներքին կազմակերպությունները: Պետնախարարն այն կարծիքը հայտնեց, որ եթե չլինեին Մարտակերտի եւ Շահումյանի պարտությունները, արդեն այսօր Ադրբեջանում մարդկանց հոգեբանությունն այլ կլիներ:

Պրն. Մանուկյանն անդրադարձավ նաեւ այսպես կոչված «բլեյանիզմին» եւ Ադրբեջանի տնտեսական հզորությանը՝ հայտարարելով, թե խաղաղության դեպքում Հայաստանը կարճ ժամանակահատվածում մեծ տնտեսական թռիչք կապրի եւ տնտեսական հզորությամբ անհամեմատ կգերազանցի Ադրբեջանին: Իսկ ինչ վերաբերում է պրն. Բլեյանի տեսակետին, ապա նա միայն այն կարծիքը հայտնեց, թե պատերազմող պետություններում սովորաբար պարտվողական տրամադրությունների համար պատասխանատվության են կանչում՝ ընդհուպ մինչեւ գնդակահարություն:

Պաշտպանության նախարարը վճռական է խաղաղության հասնելու իր ուղու ընտրության հարցում եւ լավատես՝ դրա իրականացման հնարավորության նկատմամբ: Մնում է հուսալ, որ նրա լավատեսությունը հնարավորին չափ արագ կանդրադառնա Հայաստանի սահմանների պաշտպանվածության եւ ղարաբաղյան պատերազմի ընթացքի վրա:

ԱՐԱՄ ԱՐԶՈՒԹՅԱՆ

Խորհրդարան

Դեկտեմբեր 1, 1989

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԱՆՑ

1989 թ. դեկտեմբերի 1-ին ընդունվեց «ՀԽՍՀ եւ Լեռնային Ղարաբաղի վերամիավորման մասին» Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի եւ Լեռնային Ղարաբաղի ազգային խորհրդի համատեղ որոշումը:

Այսօր դժվար է միանշանակ գնահատական տալ քաղաքական այդ ակտին, քանզի պատմական այս կարճ ժամանակահատվածում անճանաչելի փոխվել է հասարակարգը, փլուզվել ԽՍՀՄ կոչված հսկայական կայսրությունը եւ Արցախի բազմաչարչար հարցն էլ որակական նոր մակարդակի վերափոխվել: Եւ այնուամենայնիվ կարծում ենք, որ անհրաժեշտ է հետադարձ հայացք գցել ոչ այնքան վաղուց տեղի ունեցած իրադարձություններին, թեկուզեւ ներկա եւ անցյալ քայլերը համեմատության մեջ տեսնելու եւ ճիշտ կողմնորոշվելու համար:

Մեր խնդրանքով դա կատարում են Հայաստանի եւ ԼՂՀ քաղաքական գործիչները:

Սուրեն Զոլյան, *ՀՀ ԳԽ պատգամավոր, Արցախի հարցերի հանձնաժողովի քարտուղար*: Առհասարակ որոշումները լինում են երկու տեսակ՝ որոշում-ցանկություն եւ որոշում-վավերացում: 1989 թ. դեկտեմբերի 1-ին ընդունվածն իր բնույթով առաջինին է պատկանում՝ արձանագրվեց ցանկալի մի վիճակ, որը պետք է խթան հանդիսանար դրա իրականացման ճանապարհին:

Կարծում եմ, որպես այդպիսին այն իր դերը խաղաց եւ մեծ նշանակություն ունեցավ Արցախի ազատագրական պայքարի շարունակման համար: Մանավանդ, որ միութենական եւ Ադրբեջանի ղեկավարությունները ջանք չէին խնայում Ղարաբաղյան շարժումը իր բնում խեղդելու համար:

Այժմ իրադրությունը կտրուկ փոխվել է եւ գոյություն ունեն երկու միմյանցից անկախ հայկական պետություններ: Սակայն այս նոր կարգավիճակը պաշտոնապես վավերացնող ոչ մի փաստաթուղթ չկա, իսկ դա անդրադառնում է արտաքին հարաբերությունների ոլորտում մեր դիրքորոշումների ընդունման վրա, երբ պահանջում ենք, որ բանակցություններում ԼՂՀ-ն ներկայացվի որպես սուբյեկտ, ապա դա դժվար է լինում պնդել, քանզի անգամ Հայաստանը մինչեւ այժմ չի ճանաչել Արցախի անկախությունը:

Մախիմ Հովհաննիսյան, *ԼՂՀ ԳԽ պատգամավոր, «Արցախ» թերթի գլխավոր խմբագիր*: Դա ռոմանտիկ որոշում էր եւ դժբախտաբար հիմնված չէր իրական հաշվարկների վրա: Ընդունվելով միտինգային տրամադրությունների ազդեցության տակ, այն շոշափելի ոչինչ չտվեց, բացի կրակի վրա յուղ ավելացնելուց եւ փաստորեն ավելի խորացրեց առճակատումը:

Մեր կարծիքով, փողոցի ճնշման տակ ընդունված այդ որոշումը ծառայեցված էր միայն քաղաքական որոշակի ուժերի ազդեցության մեծացմանը:

Ցավոք, քաղաքական միտքն այնքան հասունացած չէր, որ ընտրվեր միջազգային օրենքներին չհակասող մի տարբերակ: Դա իրականացվեց շատ ավելի ուշ, Արցախում հանրաքվե անցկացնելու միջոցով, բայց գործին արդեն բավականին վնաս էր հասցված:

Պետք է ասեմ, որ այժմ էլ դրությունը մխիթարական չէ՝ դեռ չենք ձեւավորել պետական իմաստուն մտածողության այն մակարդակը, որը թույլ կտար ճիշտ գնահատել իրադարձությունները եւ գուցե մեկ քայլ առաջ անցնել հակառակորդից:

Վիգեն Խաչատրյան, *ՀՀ ԳԽ ՀՅԴԿ խմբակցության նախագահ*: Որպեսզի կարողանանք ճիշտ գնահատել այդ որոշումը, պետք է վերհիշենք, թե ինչ քաղաքական իրավիճակում այն ընդունվեց: Դա մի ժամանակ էր, երբ Արցախը մնացել էր առանց պետական իշխանության մարմինների, իսկ Ազգային խորհուրդը պարզապես փորձում էր խաղալ այդ դերը: Քաղաքական պահին ակտիվ գործողություններ էր պահանջում, եւ «վերամիավորման» որոշումը դրանցից մեկը դարձավ: Ես հեռու եմ այն կարծիքից, թե դա սխալ քայլ էր: Այլ է ներկա պահի խնդիրը: Անհրաժեշտ է հստակեցնել Արցախի հարցում պետական քաղաքականությունը եւ ակտիվորեն իրականացնել այն: Սա ոչ միայն իմ, այլեւ ՀՅԴԿ-ի դիրքորոշումն է:

Շչորս Դավթյան, *ՀՀ ԳԽ Ագրարային ժողովրդավարական կուսակցության խմբակցության անդամ*: Խնդիրն այն է, որ երբ կայացվում էր այդ որոշումը, ես ՀԽՍՀ ԳԽ պատգամավոր էի, եւ բոլորս էլ գիտակցում էինք դրա անիրականանալի լինելը: Պարզապես դրանով իրավական հիմքեր էին ստեղծվում տնտեսական եւ քաղաքական առումներով Արցախ մտնելու համար: Բացի այդ, դա բարձրացրեց արցախահայության ոգին եւ Հայաստանում էլ մթնոլորտը փոխվեց՝ իշխանությունները, զանգվածային լրատվության միջոցները սկսեցին գործել համաձայն այդ որոշման, եւ արհեստական արգելքներ ու տաբուներ չէին դրվում: Չմոռանանք նաեւ, որ ներկա խորհրդարանի Արցախի պատգամավորները նույնպես այդ որոշումից ելնելով ընտրվեցին: Այն կարծիքին չեմ, թե դա միակ ճիշտ ուղին էր, սակայն եթե ԽՍՀՄ-ը չփլուզվեր, դրա օգտակարությունն ավելի շոշափելի կլիներ:

Միակ բանը, որ այժմ անհանգստացնում է,- նախկինի պես քաղաքական իրական հաշվարկների պակասությունն է՝ այդպես էլ չենք կարողանում ազգային խնդիրը որոշել եւ ճիշտ ճանապարհով լծվել դրա իրականացմանը:

ՀՈՎՍԵՓ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Անկարա

Թուրքիան Հայ դատի դեմ պայքարում է կյուրեղատառ գրքույկով

Անկարայի «Հաջեթթեփե» համալսարանի հրատարակչությունը կյուրեղատառ (հին սլավոնական տառերով) եւ թուրքերեն լեզվով լույս է ընծայել հայկական հարցի մասին մի գրքույկ, որը պարունակում է այն ինը հարցուպատասխանները, որոնք առանձին գրքույկով 1982 թ. հրապարակվեցին Թուրքիայում արտահայտելու թուրքական տեսակետը: Կյուրեղատառ ներկա հրատարակությունն անկասկած թիրախ ունի նախկին խորհրդային թուրքալեզու ժողովուրդներին, որոնց նախագահները հոկտեմբերի 29-31-ին Անկարայում հավաքվել էին վեհաժողովի: Այս անգամ գրքույկը 1982 թ. լույս տեսածից տարբերվում է նախաբանով, վերջաբանով եւ գրականության ցանկով, ուր գրանցված են թուրքերեն, հայերեն եւ այլ լեզուներով աշխատություններ: Նախաբանը կանգ է առնում ահաբեկչությամբ հայտնված հայկական պնդումների եւ պահանջների վրա, իսկ վերջաբանն ամփոփում է հայկական հարցին վերաբերող հիմնական կետերը: Այսինքն, թուրքերի կողմից հայերի ցեղասպանությունը ժխտելով, այն ճանաչելու կամ հատուցելու հարցերը չեն կարող գոյություն ունենալ: Ավելում է նաեւ, թե հայերը 100 տարի է խաբվում են այն տերությունների կողմից, ովքեր իբր օգնում են նրանց: Վերջում ասվում է, թե հայ երիտասարդ սերնդին փոխանցված վրեժի եւ ատելության զգացումները մի օր կարող են շուռ գալ հենց հայերի դեմ, ինչպես եղել է անցյալում: Գրքույկի հայկական աղբյուրների ցանկում տրված են Արամ Անտոնյանի, Գեւորգ Ասլանի, Պասմաճյանի, Ռիչարդ Հովհաննիսյանի, Քաջազնունու, Լեոյի, Մ. Վարանդյանի, Մաթեոս Ուռհայեցու եւ այլոց գործերը: ■

Բաքու

ԱԺՃ-ն պատրաստ է համագումարին

Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատը լիովին պատրաստ է դեկտեմբերի 4-ին կայանալիք համագումարին, հայտարարեց ԱԺՃ-ի մեջլիսի նախագահ Արիֆ Հաջիեւը: Բոլոր կազմակերպչական հարցերը գործնականում լուծված են, հաղորդեց նա «ԻՖ»-ին տված հարցազրույցում, նոյեմբերի 29-ին Բաքվում կայացած մեջլիսի նիստից հետո: Ա. Հաջիեւի խոսքերով, համագումարում կհաստատվեն ԱԺՃ-ի, որպես Ադրբեջանի առաջատար քաղաքական ուժի ստրատեգիան եւ տակտիկան: Նախատեսվում է, որ համագումարին կմասնակցեն արտասահմանցի հյուրեր, այդ թվում նաեւ նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններից: ■

Հայաստանն առաջին տեղում

Առնվազն մեկ ոլորտում Հայաստանը ըստ երեւույթին դուրս է եկել առաջին տեղ. երեկ առավոտյան բենզինի 20 լիտրը Երեւանում արժեր 10 հազար ռուբլի, այսինքն՝ 500 ռուբլի 1 լիտրի համար:

Այսպիսով, բենզինի գինն առաջին անգամ գերազանցեց դոլարի կուրսը՝ 450 ռուբլի մեկ դոլարի դիմաց:

Համեմատության համար նշենք, որ ԱՄՆ-ում 1 դոլար են վճարում բենզինի 1 գալոնի (3,8 լիտր) համար:

Հիշեցնենք, որ Հայաստանում նվազագույն աշխատավարձը կազմում է 1200 ռուբլի, իսկ 1 լիտր բենզինի գինը համապատասխանում է 17 բոքոն հացի գնին: ■

Ղարաբաղ

Արդյոք գինի արտադրվո՞ւմ է

Նախկինի պես աշխատում է Ստեփանակերտի գինու գործարանը, սակայն գինու, օղու, կոնյակի արտադրությունը վառելիքի սղության եւ տարաների խիստ բացակայության պատճառով կանգնել է մեծ դժվարությունների առջեւ: Այսպես, ամբողջ անցյալ տարվա ընթացքում խմիչքի արտադրությունը կազմել է 30 հազ. տոննա, մինչդեռ այս տարի ընդամենը 5 հազար: Խմիչքի արտադրության մեծ մասը ավանդաբար բաժին է ընկել Մարտակերտի շրջանին: Սակայն ռազմական գործողությունների հետեւանքով թե դեռեւս չհավաքված բերքը, թե անցյալ տարվա չիրացված խմիչքը մնացել են ադրբեջանական բանակի ձեռքում: Տնտեսությունների եւ ԼՂՀ նախկին տնտեսական ղեկավարների մեղքն է, որ մի քանի տասնյակ միլիարդ ռուբլու արժողության խմիչքն ադրբեջանցիների ձեռքում դառնում է Ղարաբաղի մարտիկների եւ խաղաղ բնակիչների դեմ օգտագործվող զենք եւ զինամթերք ձեռք բերելու միջոց: ■

Չեն գործում կաթի կոմբինատն ու երշիկեղենի արտադրամասը

Ստեփանակերտից «Նոյյան տապան» գործակալության թղթակիցը հաղորդում է, որ չի գործում կաթի կոմբինատը, իսկ սեպտեմբերի 1-ից նաեւ երշիկեղենի պատրաստման արտադրամասը: Պատճառը դարձյալ նույնն է՝ վառելիքի ճգնաժամը: Մասնավորապես կաթի կոմբինատն ի վիճակի չէ իրականացնել տնտեսություններից կաթի գնման եւ տեղափոխման աշխատանքները: Այդ է պատճառը, որ կաթն իրացվում է տեղում, մատչելի գներով վաճառվում գյուղացիներին, որոնք էլ ավարտին են հասցնում կաթի մշակումը: ■

ՀՐԱՎԵՐ

Համատարոնցիական 2-րդ համերգ-հավաք

Խնդրում ենք բոլոր տարոնցիներին՝ մշեցիներին, սասունցիներին, բիթլիսցիներին, խնուսցիներին, խլաթցիներին, մանազկերտցիներին, սղերդցիներին, նրանց զավակներին ու թոռներին ներկա լինել համատարոնցիական 2-րդ համերգ-հավաքին:

Այն տեղի կունենա 1992 թ. դեկտեմբերի 5-ին, ժամը 12-ին, Հայաստանի Ազգային օպերայի եւ բալետի թատրոնի դահլիճում (Երեւան, Թումանյան 54):

Օրակարգում

1. «Սասուն-Մուշ» հրատարակչության եւ համանուն հանրագիտարանի գործունեության մասին (ողջույնի խոսք):
2. Տարոնցիական երգ, պար, ասմունք հանրապետության ժողովրդական, վաստակավոր եւ երեւելի մշակութային տարոնցի գործիչների, անհատների եւ ինքնագործ խմբերի կատարմամբ:
3. Հանգանակություն «Սասուն-Մուշ» հանրագիտարանի հիմնադրամ ստեղծելու օգտին:
4. «Սասուն-Մուշ» օրացույցի բարեգործական վաճառք եւ «Սասուն-Մուշ» հանրագիտարանի նախնական բաժանորդագրություն (մուծվում է 100 ռուբլի կանխավճար):

Տեղեկանքի համար հեռախոսել 58-92-21 եւ 35-76-81 հեռախոսահամարներով:

«Սասուն» («Տարոն-Տուրուբերան») հայրենակցական միության նախագահություն
«Սասուն-Մուշ» հրատարակչության տնօրինություն
«Ծովասար» ֆիրմա

Պետություն

Ովքե՞ր են լինելու պետական պարգեւների հասցեատերը

«Ազգ»-ի նոյեմբերի 10-ի համարում տպագրված «Հայաստանի պետական շքանշանների եւ մեդալների մասին որոշման նախագծերը պատրաստ են» նյութը հետաքրքրություն է առաջացրել բնակչության շրջանում: Խմբագրությունը նաեւ առաջարկություններ է ստանում: Օրինակ, երկրորդ աշխարհամարտի հաշմանդամ Զավեն Հովակիմյանը դժգոհելով, որ բավականին ուշացումով է այս կարեւոր որոշումը դրվում ՀՀ Գերագույն խորհրդի քննարկմանը, միաժամանակ զարմանք է հայտնում, թե ինչո՞ւ հասարակական-քաղաքական, մասնագիտական գործունեության համար նախատեսված շքանշանները կրում են հայ ժողովրդի պատմական զավակների անունները, մինչդեռ մարտականները՝ ոչ: «Մի՞թե մենք մոռացել ենք Մամիկոնյաններին, Բագրատունիներին, Անդրանիկ եւ Սմբատ զորավարներին, Բաղրամյանին ու Իսակովին», գրում է Զ. Հովակիմյանը:

Շատերին հետաքրքրում է, թե պարգեւներից որը ինչ ծառայությունների համար է նախատեսված եւ թե ինչ վերաբերմունք է նախատեսվում նախկին ԽՍՀՄ շքանշանակիրների եւ մեդալակիրների նկատմամբ:

Համաձայն ՀՀ ԳԽ անկախ պետականության հաստատման եւ ազգային քաղաքականության հարցերի հանձնաժողովի կողմից պատրաստված նախագծերի,

«Ազգային հերոս» կոչումը շնորհվում է Հայաստանի Հանրապետությանը մատուցած բացառիկ ծառայությունների՝ երկրի պաշտպանության եւ իրավակարգի ամրապնդման կամ ազգային արժեքների ստեղծման ուղղությամբ կատարված՝ բեղմնավոր աշխատանքի համար:

«Ազգային հերոս» կոչման արժա-

digitised by A.R.A.R.@

Միջազգային կյանք

ԿՈԿՈՄ-Ը ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Նոյեմբերի 23-24-ը ՀՀ պատվիրակությունը, որը ներկայացնում էին ՀՀ արտգործնախարարության զինաթափման եւ ռազմաքաղաքական բաժինների վարիչներ Գ. Բաղալյանը եւ Լ. Էյրամջյանցը, մասնակցեց Փարիզում ընթացող ԿՈԿՈՄ կազմակերպության անդամ-երկրների համատեղ նիստի աշխատանքներին: Այդ կազմակերպությունն ընդգրկում է 17 երկիր, նրա կենտրոնատեղին գտնվում է Փարիզում: Սառը պատերազմի ժամանակներում հիմնված ԿՈԿՈՄ կազմակերպության հիմնական նպատակն էր տեխնոլոգիապես բարձր մակարդակ ունեցող ստրատեգիական ապրանքների փոխադրումների վերահսկումը եւ արեւմտյան տեխնոլոգիաների արտահոսքի արգելումը ԽՍՀՄ եւ Վարշավյան պայմանագրի անդամ-երկրներ:

ԿՈԿՈՄ կազմակերպության անդամ-երկիրն իրավունք ուներ որեւէ տեխնոլոգիա փոխանցել ԽՍՀՄ-ին կամ արեւելյան բլոկի մյուս երկրներին միայն ԿՈԿՈՄ-ի շտաբից թույլտվություն ստանալուց հետո, երբ պարզվում էր, որ փոխանցվելիք տեխնոլոգիան Արեւմուտքի համար սպառնալիք չի ներկայացնում եւ չի նպաստում ԽՍՀՄ-ի եւ սոցիալիստական ճամբարի ռազմարդյունաբերական կարողության ամրապնդմանը:

Սակայն ժամանակները փոխվել են: Խորհրդային Միության եւ Վարշավյան պայմանագրի փլուզման հետեւանքով եւ նորանկախ պետությունների կազմավորմամբ առաջացավ նոր քաղաքական իրավիճակ: Ներկայումս Արեւմուտքն անհանգստացած է նրանով, որպեսզի նախկին ԽՍՀՄ տեխնոլոգիաներն ու նյութերն առանց հսկողության չտարածվեն անցանկալի առանձնահատուկ լարվածության եւ անկայունության գոտիներում: Արեւմտյան երկրները հստակ պատկերացում ունեն այն մասին, որ Խորհրդային Միությունը որպես գերտերություններից մեկն իր տրամադրության տակ ուներ իսկապես գերժամանակակից տեխնոլոգիա, եւ հետեւաբար ժամանակն է համակարգել իրենց գործունեությունը ԽՍՀՄ նախկին հանրապետությունների հետ:

ԿՈԿՈՄ-ի շրջանակներում համագործակցությունը կարգավորելու եւ այդ կազմակերպության հնարավոր ընդլայնման նպատակով առաջին համատեղ նիստին մասնակցելու համար Փարիզ էին հրավիրվել ԱՊՀ, Վարշավյան պայմանագրի նախկին անդամ-երկրները:

Դա այդ երկրների միավորման առաջին փորձն էր տեխնոլոգիայի եւ ստրատեգիական նշանակության ապրանքների հարցով ընդհանուր համակարգման կարգավորման գործում: Նիստում մտավախություն էր արտահայտվել, թե տեղի է ունենում ԱՊՀ երկրներից տեխնոլոգիաների չվերահսկվող արտահոսք: Իրենց հերթին ԱՊՀ շատ երկրների ներկայացուցիչներ հավաստիացրին, որ միջոցներ կձեռնարկեն որոշակի տեխնոլոգիաների ու նյութերի չվերահսկվող փոխադրումները կանխելու համար:

Նախկինում ԿՈԿՈՄ-ի կողմից կազմվել էին այսպես կոչված լիցենզավորման ենթակա ստրատեգիական տեխնոլոգիաներ, առաջնահերթություն ներառող ցուցակներ:

Նոր, ընդլայնված ԿՈԿՈՄ-ի ստեղծման նպատակով ԱՊՀ երկրների ներկայացուցիչները հարց բարձրացրին ԿՈԿՈՄ-ի նախկին ցուցակի վերանայման ու կրճատման մասին, դրա հետ մեկտեղ նրանք համաձայնեցին ընդլայնել ցուցակն ԱՊՀ երկրներում գոյություն ունեցող տեխնոլոգիաների ու նյութերի հաշվին: Այսպիսով, ԿՈԿՈՄ-ը պետք է վերանայի իր ցուցակները նախկին սոցիալիստական երկրների եւ Միության նախկին հանրապետությունների օգտին, քանզի ցուցակներում առկա էին տեխնոլոգիաներ, որոնց առաքումն այդ երկրներ արգելված էր:

Հայաստանը բնականաբար ակտիվ մասնակցություն պետք է ունենա ԿՈԿՈՄ-ի շրջանակներում կատարվող համակարգման աշխատանքներում, քանի որ Հայաստանում առկա են գերժամանակակից տեխնոլոգիաների մակարդակին համապատասխանող մի շարք հետազոտություններ, ինչպես նաեւ ԿՈԿՈՄ-ի ցուցակի մեջ ընդգրկված մի շարք նյութեր: Հայաստանի եւ նախկին Միության մյուս հանրապետությունների մասնակցությունն այդ կազմակերպության աշխատանքին դյուրին չի լինելու փորձի եւ համապատասխան կառուցվածքի բացակայության պատճառով: Միայն նախկին Միության ապարատը ժառանգած Ռուսաստանն ունի փորձ եւ կարգավորված կառուցվածքներ: ԿՈԿՈՄ-ի անդամ-երկրների ներկայացուցիչները հանդիպման ժամանակ հայտարարեցին Միության նախկին հանրապետություններում համապատասխան կառուցվածքների կազմավորմանն օժանդակելու իրենց պատրաստակամության մասին: Բնական է, այդ երկրներն ամբողջ կառուցվածքի ստեղծման եւ կարգավորման մեջ փորձագիտական օգնության՝ մեթոդոլոգիայի, համապատասխան օրենսդրության կարիք կունենան: Արտահանման վերահսկողության հարցում գոյություն ունի լիցենզավորման ամենապարզ ձեւը, խոսքը տարբեր երկրների միջեւ այդ բնագավառում գործողությունների համակարգման մասին է:

Հայկական պատվիրակությունն աշխատանքային խորհրդակցություններ անցկացրեց առաջա համագործակցության հարցի շուրջ: Շատ երկրներ պատրաստակամություն հայտնեցին համագործակցել Հայաստանի հետ: Մասնավորապես անմիջական օգնություն ցուցաբերելու պատրաստակամություն հայտնեցին Գերմանիայի եւ Նիդեռլանդների պատվիրակությունները: Հոլանդական կողմը պատրաստակամություն հայտնեց օժանդակել Հայաստանին համապատասխան կառուցվածքի ձեւավորման եւ Նիդեռլանդներում մեր փորձագետների վերապատրաստման հարցում:

Ինչպիսի՞ օգնության կարիք ունի Հայաստանը:

Անհրաժեշտ է ստեղծել օրենսդրություն, տեխնոլոգիաների կազմակերպման կառուցվածք, համագործակցության ուղղությամբ մեթոդիկա եւ այլն: Օժանդակությունն անհրաժեշտ է հասկանալ տարբերակելիս, թե որքանով է այս կամ այն կառուցվածքը կամ ուղղությունն արժանի ստրատեգիական կոչվելուն:

Սա առաջին հանդիպումն էր, որտեղ որոշվեցին առաջա համագործակցության սկզբունքները, եւ որն արտահայտեց բոլոր երկրների ցանկությունը սկսել համագործակցությունը ԿՈԿՈՄ-ի շրջանակներում համաձայն այդ կազմակերպության գաղափարախոսության, հաշվի առնելով սակայն նոր քաղաքական իրադրությունը:

ԿՈԿՈՄ-ի շրջանակներում հերթական հանդիպումը տեղի կունենա Փարիզում, 1993 թ. հունվարին:

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ
«Նոյյան տապան»

Չարենցավան

Եւս մեկ բարեգործական

Օրերս Չարենցավանի քաղխորհրդի նիստերի դահլիճում կայացավ Չարենցավանում Իրանից հայրենադարձվածների պատմամշակութային բարեգործական միության հիմնադիր ժողովը: Ժողովի ընթացքում հիմնվեց միության խորհուրդը: Միաժամանակ նախաձեռնող խմբի կողմից նախօրոք կազմված կանոնադրությունը երկար քննարկումներից հետո հաստատվեց:

«Միության հիմնական նպատակը բարեգործությունն է: Նախ մենք կփորձենք նյութապես օգնել առավել կարիքավոր չարենցավանցի իրանահայերին: Կվերականգնենք մեր անցյալի ավանդույթները, երիտասարդությանը կծանոթացնենք ներկայիս եւ անցյալի իրանահայ գաղթօջախներին, իսկ ֆինանսապես հաստատվելու դեպքում չի բացառվում նաեւ տուրիստական խմբեր ուղարկել Իրան», ասաց մասնագիտությամբ բժիշկ, խորհրդի անդամ Վարուժան Շահբանդարյանը:

Իրանահայերի ներգաղթը Հայաստան սկսվեց 1946 թ., որն ավելի զանգվածային բնույթ ստացավ 60-ականների վերջերին եւ 70-ականների սկզբներին: Գրեթե ամբողջությամբ դատարկվեցին Իրանի Փերիա, Ղարադաղ եւ այլ հայկական շրջանները: Իհարկե, թե ինչպես հայրենիքն ընդունեց իրանահայերին, բոլորին է հայտնի, բայց նրանք չընկճվեցին: Դեռ ավելին, հիմա (չնայած ուշացումով) հիմնվում են բարեգործական միություններ, որոնք ներգրավում են տարբեր ժողովրդական խմբեր, արվեստի տարբեր բնագավառ ներկայացնող խմբեր: Այսպիսի մի պատմամշակութային բարեգործական միություն էլ ծնվեց Չարենցավանում:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ԵՊՀ միջազգային ժուռնալիստիկայի բաժնի ուսանող

Մշակույթ

Հայաստանի Թեքեյան մշակութային միության նախագահության նիստը

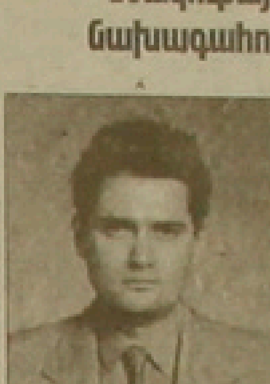

Նոյեմբերի 27-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի Թեքեյան մշակութային միության նախագահության նիստ: ՀԹՄՄ նախագահությունն ընտրեց վարչություն եւ վարչության նախագահ: Հայաստանի վարչության նախագահ ընտրվեց Հայաստանի Ռամկավար ազատական կուսակցության վարչության անդամ Սուքիաս Թոռոսյանը:

Սուքիաս Թոռոսյանը ծնվել է 1959 թ. Երեւանում: Ավարտել է Երեւանի պետական գեղարվեստա-թատերական ինստիտուտի արդյունաբերական արվեստի բաժինը: Աշխատել է Հայաստանի Ազգագրության պետական թանգարանում որպես բաժնի վարիչ, «Հայ կինո-գովազդ»-ում որպես ավագ գեղարվեստական խմբագիր, «Հրազդանմաշ»-ի կոնստրուկտորական բյուրոյում որպես դիզայնի բաժնի վարիչ, Սպենդիարյանի անվան պետական օպերային թատրոնում որպես ռեժիսոր: Հիմնադիրն է եւ գեղարվեստական ղեկավարը «Գավիթ» թատրոն-ստուդիայի: Սուքիաս Թոռոսյանը հեղինակ է մի շարք գեղանկարչական, գրաֆիկական եւ երգիծանկարչական ստեղծագործությունների: 1990 թ. Սուքիաս Թոռոսյանը անդամագրվել է Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցությանը, ընտրվել է ՀՌԱԿ Թոթովենց ակումբի ատենապետ: ՀՌԱԿ առաջին պատգամավորական ժողովում ընտրվել է Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցության հանրապետական վարչության անդամ: Հայաստանի Թեքեյան մշակութային միության 2-րդ համագումարում ՀԹՄՄ վարչության նախագահ: Ամուսնացած է: Երկու զավակի հայր է: ■

«Ձայն Ռամկավարաց»-ի անդրանիկ համարը

Վերջերս լույս տեսավ «Կումայրի» թերթի նոր հավելվածը՝ «Ձայն ռամկավարաց»-ը, որն արդյունք է ՀՌԱԿ Գյումրիի «Վերածնունդ» եւ «Կումայրի» ակումբների, ինչպես նաեւ «Կումայրի» թերթի խմբագրության միջեւ համագործակցության:

«Ձայն Ռամկավարաց»-ը լույս է տեսնելու ամիսը մեկ անգամ, որտեղ նյութեր կտպագրվեն առաջին հերթին Գյումրիում եւ Շիրակի գոտու շրջաններում կատարվող իրադարձությունների մասին: Անդրանիկ համարը ողջունել է ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության վարիչ տնօրեն դոկտ. Վաչե Ղազարյանը:

«Ազգ»-ը շնորհավորում է «Վերածնունդ» եւ «Կումայրի» ակումբների ընկերներին եւ «Կումայրի» թերթի խմբագրությանը, նրանց ցանկանալով հաջողություն: ■

նացածներին հանձնվում է «Հայկ Նահապետի» կամ «Հայրենիքի» անվանումը ստացած շքանշանը (անվան հարցում համաձայնություն դեռ վերջնական կարծիք չի ստեղծվել):

«Մարտական խաչ» շքանշանը ունի երկու աստիճան:

1-ին աստիճանի շքանշանով պարգեւատրվում են.

ա) Ազգային բանակի մարտիկները եւ սպաները՝ Հայրենիքի պաշտպանության գործում ցուցաբերած ակնառու խիզախության եւ անձնական արիության համար:

բ) Ազգային բանակի ավագ հրամանատարները՝ մարտական գործողությունների ընթացքում ձեռք բերված նշանակալի հաջողությունների համար:

2-րդ աստիճանի շքանշանով պարգեւատրվում են.

ա) Ազգային բանակի մարտիկները եւ սպաները մարտական առաջադրանքների հմուտ կատարման համար,

բ) Միլիցիայի (ոստիկանության) շարքայինները եւ սպաները՝ ներքին կարգուկանոնի պահպանման գործում ցուցաբերած անձնական արիության համար:

«Մաշտոցի» շքանշանը հիմնված է պարգեւատրելու հանրապետության տնտեսության բոլոր ոլորտներում մեծ նվաճումների, գիտության եւ տեխնիկայի զարգացման, գյուտարարական եւ ռացիոնալիզատորական առաջարկությունների, մշակույթի, կրթության, առողջապահության, հասարակական գործունեության ասպարեզում նշանակալից ծառայությունների, ինչպես նաեւ արտասահմանյան երկրների հետ գիտատեխնիկական եւ տնտեսական համագործակցության զարգացմանը նպաստող գործունեության համար:

«Արիության» մեդալը հիմնված է պարգեւատրելու մարտերում խիզախության, սահմանների պաշտպանության, կյանքին վտանգի սպառնացող պայմաններում ծառայողական կամ քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար:

«Մարտական ծառայության» մեդալով պարգեւատրվում են մարտական խնդիրների հաջող կատարմանն աջակցող հմուտ, նախաձեռնող, համարձակ գործողությունների, զորքերի մարտական պատրաստվածության, սահմանները պաշտպանելիս արիության համար:

«Մխիթար Հերացու» մեդալով պարգեւատրվում են ՀՀ առողջապահության զարգացմանը մատուցած ծառայությունների, բարձր մասնագիտական, պրակտիկ աշխատանքի, ինչպես նաեւ բարեգործական գործունեության համար:

«Մխիթար Գոշ»-ի մեդալով պարգեւատրվում են ակնառու պետական եւ հասարակական-քաղաքական գործունեության, ինչպես նաեւ դիվանագիտական ասպարեզում ունեցած նշանակալի ծառայությունների համար:

«Անանիա Շիրակացու» մեդալով պարգեւատրվում են ճարտարագիտության, ճարտարվեստի, գիտության եւ տեխնիկայի բնագավառում ակնառու գործունեության, նշանակալի գյուտերի եւ հայտնագործությունների համար:

«Մովսես Խորենացու» մեդալով պարգեւատրվում են մշակույթի, գրականության, հումանիտար գիտությունների, արվեստի բնագավառում ունեցած ստեղծագործական նվաճումների համար:

Ավելացնենք նաեւ, որ «Բարձրագույն կոչումների, շքանշանների, մեդալների ընդհանուր կանոնադրության» նախագծի առաջին գլխի 4-րդ հոդվածում նշված է. «Բարձրագույն կոչումների շնորհմանը, շքանշանների, մեդալների պարգեւատրմանն արժանանում են Հայաստանի Հանրապետության օտարերկրյա քաղաքացիները եւ քաղաքացիություն չունեցող անձինք», իսկ 7-րդ գլխի 17-րդ հոդվածը ճշտում է. «ՀՀ պետական պարգեւներին արժանացած անձինք ունեն դրանք մշտապես կրելու իրավունք ու օրենսդրությամբ սահմանված կարգով օգտվում են արտոնություններից»:

Չեն մոռացվել նաեւ նախկին միութենական եւ հանրապետական պետական պարգեւներ ստացած քաղաքացիները: Ըստ համապատասխան օրենքի նախագծի՝ որոշվում է «Հաշվի առնելով ԽՍՀՄ եւ ՀԽՍՀ պետական պարգեւներով պարգեւատրված Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների ունեցած ծառայությունները, պահպանել նախկին ԽՍՀՄ եւ ՀԽՍՀ պարգեւների մասին օրենսդրությամբ նախատեսված նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները»:

Միաժամանակ նկատի առնելով պետականության կարեւոր այս բաղադրիչի նկատմամբ եղած հետաքրքրությունը եւ հասարակական նշանակությունը, գտնում ենք, որ պետական պարգեւների մասին օրենքների, նախագծերի ժողովրդական քննարկումը հրամայական անհրաժեշտություն է: Հիշեցնենք, որ սրանք դեռեւս օրենքների նախագծերն են:

ՀՈՎՍԵՓ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Երեւան

Աշոտ Բլեյանը եւ Կտրիճ Սարդարյանն ստեղծում են նոր կազմակերպություն

Նախկին փոխվարչապետ Կտրիճ Սարդարյանը եւ ՀՀ ԳԽ պատգամավոր Աշոտ Բլեյանը նոյեմբերի 22-ին թվագրված մի հայտարարությամբ նախատեսում են նոր կազմակերպություն. «Ելնելով այն իրողությունից, որ Հայաստանի իշխանությունները վարում են ազգային ազատագրական պայքարի ձեւերին ու միջոցներին յուրահատուկ ավանդական պատրանքային քաղաքականություն, ասվում է այդ հայտարարության մեջ, գիտակցելով, որ այդ քաղաքականությունը կործանման է հասցնելու Ղարաբաղն ու Հայաստանը, պատասխանատվություն կրելով երկրի ու ժողովրդի ճակատագրի հանդեպ, տեսնելով, որ Ղարաբաղի հարցի կարգավորումը եւ Հայաստանը ճգնաժամից դուրս բերելը հնարավոր է միայն Ադրբեջանի հետ անմիջական ուղիղ բանակցությունների միջոցով, մենք նախաձեռնում ենք «Նոր ուղի» հասարակական կազմակերպության ստեղծումը»: Կազմակերպությունը, ինչպես ասվում է հայտարարության մեջ, իր առջեւ նպատակ է դնում Ղարաբաղի խնդրի ուղղակի, անմիջական խաղաղ կարգավորումը: Այդ նպատակով նրանք ստեղծում են նաեւ «կլոր սեղան» քաղաքական ակումբ, ուր հրավիրում են Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի քաղաքական ուժերին, իշխանություններին եւ հասարակության ներկայացուցիչներին, քննարկելու վերոհիշյալ հարցերը:

Կտրիճ Սարդարյանը եւ Աշոտ Բլեյանը վերջերս դուրս են եկել ՀՀՇ վարչության կազմից: ■

digitised by A.R.A.R.@

Բանավէճ

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Նոր Օր»-ի խմբագիր, Լոս Անճելըս

«ԲԼԷԵԱՆ» ՏԱՐԲԵՐԱԿ...

Աւելի քան չորս տարի կը շարունակուի ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, առանց որ կողմերէն մէկը յաջողի լուծման իր տարբերակը պարտադրելու՝ բանակցութեան կամ ռազմական յաղթանակի ճանապարհով: Ղարաբաղը դադրած է գտնուելէ միջազգային համայնքին ուշադրութեան կիզակէտին մէջ, որքան ալ մենք փորձենք ինքնախաբէութեամբ համոզել զմեզ, թէ ան խաղաքարտ մըն է մեծ պետութիւններու շահերուն դիտանկիւնէն: Թերեւս էր, երբ գոյութիւն ունէր Սովետական Միութիւնը: Բայց անոր փլուզումէն ետք սովորական, էթնիկ հակամարտութիւն մը՝ իսլամ-քրիստոնեայ պայքար, որուն մէջ կողմերէն մէկը կը փորձէ սրբագրել անցեալին կատարուած հողային անարդար լուծում մը: Սակայն ամբողջ աշխարհը Արցախի հարցը չի դիտեր պատմական սխալի մը սրբագրութեան տեսանկիւնէն, այլ «Հասկացողութեամբ» ընդունելով անարդարութիւնը, բացարձակապէս տրամադրութիւն չի ցուցաբերեր սահմանային փոփոխութիւններ հանդուրժելու:

Հռոմի նախապատրաստական բանակցութիւնները, Մինսքի ժողովին ձախողութիւնը, Եւրոպական Համայնքին երկդիմի յայտարարութիւնները կը յուշեն մեզի, թէ այլեւս ժամանակն է յոյսեր չկապելու արտաքին միջամտութեանց վրայ: Չեչնիայի եւ Ինգուշեթիայի անկախութիւնները չճանչցող Ռուսաստանը համաձայն պիտի չըլլար Ղարաբաղի անկախութեան: Օսեթիոյ եւ Աբխազիոյ անկախութիւնը ռազմական ուժով ճզմող Վրաստանը բնաւ պիտի չհանդուրժէր Ղարաբաղի անկախութիւնը կամ Հայաստանին միացումը, մանաւանդ երբ հայերը կրնան Ջաւախքի հարց մըն ալ յարուցել սահմանին վրայ: Քիւրտերու ինքնավարութիւնը ռազմական ամենաբիրտ եղանակով լուծարքի ենթարկող Թուրքիան պիտի խանգարէր ընդարձակուած Հայաստանի մը երազը: Արեւմուտքը եւ յատկապէս Միացեալ Նահանգները աւելի մեծ շահերու սիրոյն պիտի չուզէին Թուրքիոյ հետ նոր բարդութիւններ ունենալ: Արդէն Անգլիա պաշտօնապէս երաշխաւորած է Ատրպէյճանի հողային ամբողջութիւնը:

Առանց արտաքին որեւէ նեցուկի, այսուհանդերձ, կը շարունակուի ղարաբաղեան առճակատումը, ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ սփիւռքի ալ կարողականութիւնը սպառելով այդ պայքարին մէջ: Ռազմական յաղթանա՞կ: Այդ մասին ամենուրեք տարակուսանք կայ, երբ Հայաստանի ժողովուրդը կարօտ է համապարզօրեայ հացին, չունի երկարատեւ պատերազմի մը դիմանալու անհրաժեշտ ուժանիւթի պաշարները, լոյսը եւ բնական գազը դարձած են պերճանք:

Եւ ահա, այս պայմաններուն տակ, Հայաստանի խորհրդարանի ՀՀՇ-ի պատգամաւոր Աշոտ Բլէեան, Երեւանի «Ազգ» օրաթերթին մէջ (22 հոկտեմբեր, 1992) լոյս կ'ընծայէ «Այլախոհութեան պահն է անց, խորհելու եմ կոչում» լայնածաւալ յօդուածը, որուն մէջ կ'առաջարկէ ուղղակի բանակցութեանց անցնիլ Ադրբեջանի հետ, «ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման» նպատակաւ:

Բլէեանի կարծիքով, երկար ժամանակ մենք սխալ մօտեցում ցոյց տուած ենք ղարաբաղեան հակամարտութեան եւ աստեղ է սրբագրելու պայն: «Պետութեան, իշխանութիւնների որոշումով եւ քայլերով խորացրել ենք հակամարտութիւնը, հասցնելով այն հայ-ադրբեջանական սպառնացող զինուած ընդհարման, իսկ անցրքոլիսեան քաղաքական խօսակցութիւնների ժամանակ ակնարկել ենք մեզ ընդունելի փոխզիջումների ու հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման մեր առաջարկների մասին: Եկել է ժամանակը մեր մօտեցումը շտկելու»:

Ու որպէս եզրակացութիւն ուղղակի բանակցութեանց իր առաջարկին, Բլէեան մէկ կողմէ համամիտ է՝ Արցախի ինքնապաշտպանութեան զօրացման, ոչ որպէս հակամարտութեան կարգաւորման ճանապարհ, այլ «ուժեղից», միւս կողմէ ընդունելի կը գտնէ ատրպէյճանցի «փախստական» արցախցիին անվտանգ ապրելու իրաւունքը՝ Արցախի մէջ: Այսինքն, Արցախը կը պահէ Ատրպէյճանի կազմին մէջ:

Բլէեան իր այս առաջարկը, յիսունէ աւելի պատգամաւորներու ստորագրութեամբ, յղած է Ատրպէյճանի կառավարութեան: Խումբ մը պատգամաւորներ յետս կոչած են իրենց ստորագրութիւնները:

Առաջին հայեացքով Բլէեանի առաջարկը կարելի է նկատել դաւաճանութիւն, պարտուողականութիւն, երբ դեռ վերջերս Հայաստանի պատգամաւորները կառավարութեան կը պարտադրէին ոչ մէկ փաստաթուղթ ստորագրելու, որուն մէջ նշուած ըլլայ Արցախը Ատրպէյճանի կազմին մէջ: Իսկ Բլէեան, 70 տարուան ստրկութենէ մը ետք ատրպէյճանցի «փախստական» կ'որակէ անոր հերոսական ժողովուրդը:

Սակայն այնպէս կը թուի, թէ Բլէեան եւ իր համախոհները, առանց կիրքի եւ յուզականութեան կը մօտենան Արցախի հարցին կարգաւորման լուծումներուն, այնպէս ինչպէս, նոյն տրամաբանութեամբ, Թուրքիոյ հետ առեւտրական յարաբերութիւններու հաստատման կարգախօսը առաջադրուեցաւ, առայժմ չարծարծելով ցեղասպանութեան հարցը:

Արցախի հակամարտութիւնը մտած է այնպիսի փուլի մը մէջ, որ ժամանակն է կշռադատելու այն ահաւոր բակարդները, որոնց մէջ կրնանք իյնալ, անվերջ եւ անզիջում շարունակելով այս պատերազմը: Սահմանէն անդին գտնուող Թուրքիոյ ձեռնտու է Հայաստանի ինքնաքանդումը, որմէ ետք շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլար պարտադրել այնպիսի վատթար լուծումներ, որոնց մասին այսօր մտածել իսկ չենք համարձակիր: Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, որ Գոբլի առաջարկը պիտի չփաթթուի մեր վիզին եւ առաջին փաթթողը պիտի չըլլայ այն Թուրքիան, որ հացահատիկ փոխ կու տայ մեզի վերադարձնելու համար, կը զինէ Ատրպէյճանը մեզ բնաջնջելու համար: Հայերը բարեկամ չունին, դժբախտաբար: Այս իրողութեան համոզուելու համար մեզի լաւագոյն օրինակը կու տայ քուրդ ժողովուրդի ազգային ձգտումները ճզմող Թուրքիոյ հանդէպ կրաւորական կեցուածքը արեւմտեան ամբողջ աշխարհին: Որոշ ատեն մը շահագործելէ ետք անոնց հակա-Սադդամ դիրքորոշումը, Արեւմուտքը անոնց ձգտումները ծուարեց եւ գետնեղեց..., վրանաքաղաքներու մէջ: Նոյնը կրնան կատարել Հայաստանի եւ Արցախի ժողովուրդին, դէպի Միջին Ասիա Թուրքիոյ ձգտումներուն առջեւ հզօր ճամբայ մը բանալով: Մեծ պետութիւններու շահերուն առջեւ մանրադրամ են Հայաստանն ու Արցախը...:

Վերջիվերջոյ, մենք իրաւունք չունի՞նք մտածելու այն մասին, թէ ի՞նչն է դրուած նժարի վրայ: Արդեօ՞ք այդ նժարին վրայ դրուած չէ Հայաստանի իսկ գոյութիւնը: Եթէ այդպէս է, ապա ինչո՞ւ այժմէն չկանխել Հայաստանի սպառնացող վտանգը, ընդունելի կարգավիճակ մը երաշխաւորելով Արցախի հայութեան: Բանակցութիւն՝ այո՛, առանց սակայն զինաթափուելու, առանց մէկ փամփուշտ իսկ դնելու փամփշտակալին մէջ...:

Ահա այսօրինակ մտորումներու կ'առաջնորդէ Բլէեանի յօդուածը եւ Ատրպէյճանի ղեկավարութեան յղուած նամակը: Ինչ ալ ըլլան Բլէեանի պատճառաբանութիւններուն նոյնքան համոզիչ հակապատճառաբանութիւնները, պէտք է քաջութիւնը ունենանք խորհրդածելու ներկայացուած տարբերակին մասին, մեզմէ ընդմիշտ վանելով կրքոտ մօտեցումները:

Բանակցութեանց ճանապարհով պայման չէ, որ երաշխաւորուին մեր ցանկալի լուծումները: Քաղաքական այս պատուհանին մէջ անհնար կը թուի այդ: Իսկ եթէ մերժենք բանակցութեանց ուղին, ո՞վ կ'երաշխաւորէ ելքը պատերազմին:

Նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեան, Նիւ-Եորք իր ելոյթին ընթացքին կ'ըսէր, թէ «Մենք ոչ պէտք է կորսնցնենք Հայաստանը եւ ոչ ալ Ղարաբաղը», անընդհատ շեշտելով բանակցութեանց անհրաժեշտութիւնը: «Չկորսնցնել» բառը արդեօ՞ք իր մէջ չի պարունակեր եղածը այսօր պահպանելու ոչ մաքսիմալ անհրաժեշտութիւնը:

Բլէեան զայն կ'ըսէ տարբեր ձեւով: Մերժելէ առաջ չ'արժե՞ր ականջ դնել իմացականութեան ձայնին:

Իրօք, խորհելու պահն է: ■

Օրվան հարցեր

Անգոյությունից հառնած փյունիկը

45 տարի առաջ, 1947 թ. նոյեմբերի 29-ին ՄԱԿ-ի Ընդհանուր ժողովը 33 ձայնի առավելությամբ ընդդեմ 13-ի հաստատեց Պաղեստինյան հողի վրա հրեական եւ արաբական պետությունների ստեղծման ծրագիրը: Երկհազարամյա ընդմիջումից հետո Միջին Արեւելքի քաղաքական քարտեզի վրա կրկին հայտնվեց հրեական անկախ պետությունը՝ Իսրայելը: Այսօր այն շրջանի ամենաազդեցիկ երկրներից մեկն է եւ անկախ Իսրայելի հետ կապված բազմաթիվ քաղաքական հարցերից չի կարելի անտեսել, որ նա վճռորոշ դեր է խաղում ինչպես Միջին Արեւելքի, այնպես էլ ողջ աշխարհի քաղաքական կյանքում:

Իսրայելը տնտեսական մեծ կարողություններով օժտված ռազմաքաղաքական կարեւոր միավոր է Միջին Արեւելքում, որի հետ բնականոն հարաբերությունների հաստատումը անհերքելի նշանակություն ունի նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետության համար: Իսրայելը շրջանի այն եզակի երկրներից է, որ լայնածավալ քաղաքական ու տնտեսական լուրջ գործառույթներ է ծավալել նախկին ԽՍՀՄ հանրապետությունների հետ, ներկայացնելով ու պաշտպանելով իր շահերն այդ երկրներում եւ միաժամանակ բազմակողմանի համագործակցության հեռանկարներ բացելով այդ երկրների համար:

Իսրայելի հետ լիարժեք դիվանագիտական հարաբերությունների բացակայությունը մեր հանրապետության արտաքին քաղաքականության էական թերացումներից մեկն է: Հայաստանը չի կարող վնասել պատմականորեն բարեկամների հետ իր հարաբերություններին, եթե իբրեւ ինքնիշխան պետություն դիվանագիտական, քաղաքական, տնտեսական, մշակութային եւ, ինչու ոչ, նաեւ պարզապես բարեկամական-բարիդրացիական հարաբերություններ հաստատի Միջին Արեւելքի լիիրավ անդամ-երկրներից մեկի՝ Իսրայելի հետ: Հարաբերություններ, որ կառուցված կլինեն մեր ազգային շահերի քաջ գիտակցության, Միջին Արեւելքում մեր քաղաքականության հիմնարար սկզբունքների հստակ ձեւակերպման եւ հեղինակավոր միջազգային կազմակերպությունների կողմից ընդունված համապատասխան որոշումների հիման վրա:

Հայաստանը պետք է բնականոն հարաբերությունների մեջ լինի Միջին Արեւելքի անխտիր բոլոր երկրների հետ, որը հնարավորություն կտա մեր ժողովրդի ներուժի չափով օգտակար լինելու այս շրջանի բարդ հիմնահարցերի հանգուցալուծման գործում եւ նույնը նրանցից ակնկալել մեր ազգային խնդիրներում: Անբնական է, որ ցայսօր այդ հարաբերությունները Հայաստանի եւ Իսրայելի միջեւ բացակայում են, քանզի հավասարակշռված եւ իրավահավասար հարաբերությունները բոլոր հարեւանների հետ միայն փոխադարձաբար օգտակար կարող են լինել, իսկ վնասները գալիս են քաղաքական կրավորականությունից եւ անսկզբունքայնությունից:

ՄԱԿ-ի որոշման 45-ամյակի օրը ընթերցողներին ենք ներկայացնում իսրայելյան «Ալիյա» տեղեկագրում ներկայացված «Ժողովուրդ եւ հող» փաստագրական բաժինը, որը պատմական հայրենիքի նկատմամբ ցուցաբերած հավատարմության վառ խորհրդանիշ է, ուսանելի նաեւ այլ ժողովուրդների համար:

Մ.թ.ա. 1800 թ. նախահայր Աբրահամը լքեց Քաղդեայի Ուռ քաղաքը եւ գնաց այն երկիրը, որ Տիրոջ կողմից պատգամվել էր իրեն եւ իր ժառանգորդներին: Այն է Հող Իսրայելի (Էրեց Իսրայել) եւ ժողովուրդն Իսրայելի (Ամ Իսրայել):

Մ.թ.ա. 1200 թ. Իսրայելի ժողովուրդը դուրս եկավ եգիպտական գերությունից եւ անապատում քառասնամյա դեգերումներից հետո վերադարձավ Էրեց Իսրայել:

Մ.թ.ա. 589 թ. Առաջին տաճարի ավերումը եւ հրեաների արտաքսումը երկրից: Սփյուռքի ձեւավորման սկիզբը:

Մ.թ.ա. 538-521 թթ. հրեա ժողովրդի մի հատվածը վերադառնում է Երուսաղեմ եւ ձեռնամուխ է լինում Երկրորդ տաճարի կառուցմանը:

Մ.թ.ա. 70 թ. Երկրորդ տաճարի կործանումը: Հրեա ժողովրդի երկրորդ արտաքսումը Իսրայելից:

13-18 դդ. Եվրոպայի եւ Հյուսիսային Աֆրիկայի ռաբբիները իրենց աշակերտների հետ վերադառնում են Էրեց Իսրայել, որպեսզի վերականգնեն այստեղ կրոնական դպրոցները եւ հրեա ժողովրդի հոգեւոր կյանքի կենտրոնները:

1881 թ. հարյուրավոր հրեա ընտանիքների վերադարձը Եմենից հայրենիք:

1882 թ. «Հովեվեյ-Ցիոն» շարժման մասնակիցները Ռուսաստանից, Լեհաստանից եւ Ռումինիայից վերադառնում են Էրեց Իսրայել, որպեսզի բնակեցնեն իրենց հողը եւ մշակեն այն (առաջին ներգաղթ):

1904-1914 թթ. Արեւելյան Եվրոպայի հրեաները ներգաղթում են Էրեց Իսրայել, որպեսզի վերականգնեն այստեղ հրեա ժողովրդի ազգային օջախը (երկրորդ ներգաղթ):

1933-1935 թթ. Գերմանիայի հրեաները փրկվելով ֆաշիստական ցեղասպանությունից, ապաստան են գտնում Էրեց Իսրայելում:

1936-1947 թթ. սփյուռքի հրեաները ներգաղթում են Իսրայել, հաղթահարելով անգլիացիների կողմից հարուցվող արգելքները:

1948 թ. 2000 տարվա ընդմիջումից հետո վերականգնվում է Իսրայել պետությունը:

1948-1990 թթ. շուրջ երկու միլիոն հրեա վերադառնում է հայրենիք սփռման երկրներից: ■

Ընդդիմություն

Սահմանադրության համար սահմանադիր ժողով

Անցյալ ուրբաթ, նոյեմբերի 27-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի «Մտավորականների միության» վարչության նիստը, որը մասնագետ իրավաբանների եւ քաղաքական տարբեր կուսակցությունների եւ հոսանքների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ քննարկեց «ՀՀ Սահմանադրության եւ նրա ընդունման կարգի մասին» հարցը: Զեկուցումներով հանդես եկան Հայաստանի նախկին գլխավոր դատախազ, դոկտոր պրոֆեսոր Վլադիմիր Նազարյանը եւ իրավաբան, դոցենտ Հենրիկ Խաչատրյանը: Քննարկումներին մասնակցեցին Լեւոն Շիրինյանը (ՀՅԴ), ԳԽ պատգամավոր Շավարշ Քոչարյանը (ԱԺՄ), Վարդան Ասծատրյանը (ԱԻՄ) եւ այլք: Վերջում «Մտավորականների միություն»-ն ընդունեց հայտարարություն:

«Հանրապետության ներկա կառավարող շրջանների կողմից մշակվել է Սահմանադրության նախագծի մի տարբերակ, որը, ինչպես նշեց նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանն իր հեռուստաելույթներից մեկում, խորհրդարանում քննարկելուց եւ վերջնական տարբերակ ընտրելուց հետո պետք է դրվի համաժողովրդական հանրաքվեի՝ վերջնական հաստատման համար, ասվում է հայտարարության մեջ: Սահմանադրության ընդունման նման կարգն իր մեջ պարունակում է մեծ վտանգ, նախ այն պատճառով, որ ՀՀ ԳԽ-ն, որի գործունեության ոլորտը նույնպես պետք է որոշվի ընդունվելիք սահմանադրությամբ, չի կարող նրա նկատմամբ անկողմնակալ կեցվածք որդեգրել: Առայժմ նույնպես, շարունակվում է հայտարարության մեջ, կառավարող իշխանությունները փորձ են անում, օգտվելով ժողովրդի եւ խորհրդարանի իրավաբանական անտեղյակությունից եւ ժողովրդական լայն զանգվածների քաղաքական անհաղորդությունից, կյանքի կոչելու սահմանադրության մի տարբերակ, որ համապատասխան «իրավական-սահմանադրական» հիմք կստեղծի իրենց տիրապետող իշխանությունն առավել ամրապնդելու համար: Ի դեպ, հարկ է նշել, որ հանրաքվեի միջոցով Սահմանադրության ընդունման կարգը, որպես կանոն, կիրառվել է տոտալիտար կառուցվածք ունեցող երկրներում: Հաշվի առնելով այդ, Հայաստանի «Մտավորականների միություն»-ը գտնում է, որ ժողովրդի շահերն արտահայտող իսկական ժողովրդավարական սահմանադրություն կարելի է ստեղծել միայն Սահմանադիր ժողովի միջոցով, որն ընտրվում է ժողովրդի կողմից համընդհանուր եւ հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկությամբ, բազմակուսակցական հիմունքներով»:

Հայաստանի «Մտավորականների միություն»-ն ստեղծվել է այս տարվա սեպտեմբերի վերջերին եւ համախմբում է բուհական դասախոսների, գիտնականների, արվեստագետների ու գրողների, հիմնականում ընդդիմադիր մտայնության, որոնք դուրս են մնացել երկրի սոցիալ-տնտեսական եւ կառավարական ոլորտներից: ■

Ադրբեջանի ռազմական ծախսերն աճում են

Եկող տարի Ադրբեջանի ռազմական ծախսերը կարող են կազմել հանրապետության բյուջեի 70 տոկոսը: Այդ մասին Բաքվում լրագրողների հետ զրույցի ժամանակ հայտնեց հանրապետության պետական քարտուղար Փանահ Հուսեյնովը: Ենթադրվում է, որ Ադրբեջանի բյուջեն 1993 թ. կկազմի 45 միլիարդ ռուբլի: Ներկա դրությամբ, պետքարտուղարի խոսքերով, ռազմական ծախսերին է տրվում բյուջեի 40 տոկոսը:

«Սնարք»

digitised by A.R.A.R.@

Բանավեճ

ՄՈՏԻԿ ՀԱՐԵՎԱՆԸ, ՀԵՌՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԸ... ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ

ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

Մեր ժողովրդի համար ստեղծված անասելի ծանր իրավիճակում հայացքներս հառել ենք չորս կողմ, իհարկե նաեւ մեր պատմությանը, փրկության մի լույս ու հնարավորություն տեսնելու հույսով:

Պատմությունն ազգային վարքագծի մեծագույն դպրոց ու դասագիրք է լինելու առհասարակ, իսկ ճակատագրական պահերին՝ մանավանդ: Բայց ցավոք, նաեւ վերջին 4-5 տարիների իրադարձությունների թողած տպավորությունն այնպիսին է, որ մեր նպատակն է եղել ոչ թե հմտանալ այդ դպրոցում, որ պատմական զարգացման տրամաբանությունը եթե ոչ կանխատեսենք, ապա գոնե ճիշտ ըմբռնենք, այլ հաճախ ձգտել ենք եւ այսօր էլ ձգտում ենք պատմական զարգացումը համապատասխանեցնել մեր ցանկություններին ու մտածելակերպին:

Պատմության դասերի իմաստն էլ առաջին հերթին այն չպիտի՞ լինի, թե ինչ վերաբերմունք ունենանք մեր հարեւանների, ինչպես նաեւ այն պետությունների հանդեպ, որոնք առնչվում են մեր ժողովրդի ճակատագրին: Եթե պատմությունից համապատասխան դասեր քաղած լինեինք, ինչո՞ւ այսօր էլ *«առաջնորդվում ենք քաղցր խոստումներով, նախապաշարմունքներով ու թյուրիմացություններով»* (Հ. Թումանյան), ինչո՞ւ պետք է այս օրերին այնպիսի խնդիր դառնար բուռն բանավեճի առարկա, թե Թումանյանը մոտիկ հարեւանի՞ն է նախապատվություն տվել, թե հեռու բարեկամին: Կարծես հայ ժողովրդի ոգու անգուգական թարգման եւ ժողովրդի հոգեւոր ուսուցիչ Թումանյանի ըմբռնումներում հարեւանի եւ բարեկամի՝ իրարից անջատ, նույնիսկ իրար հակադրելի խնդիրներ կան: Եւ վատն այն է, որ այդ խնդրի քննարկման ժամանակ վիճաբանող կողմերից մեկը թվարկում է Ռուսաստանի, մյուսը Թուրքիայի գործած ու չգործած մեղքերը հայ ժողովրդի հանդեպ: Կարծես այսօր դրա համար ամենահարմար ժամանակն է, կարծես մեր ժողովրդի շահն այսօր հենց այդ է պահանջում:

Նախապես ասեմ, որ այժմ ինձ հետաքրքրողը խնդրի մյուս կողմն է, այն, թե «մոտիկ հարեւանի» եւ «հեռու բարեկամի» առանձնում մենք ինչպես ենք մեզ պահում, առհասարակ ինչպիսին է մեր կեցվածքը: Այդպիսի մոտեցման կարեւորությունը պայմանավորված է ոչ միայն դրա այժմեականությամբ, այլեւ նրանով, որ առաջին հերթին խնդրի այդ կողմն է, որ կարող է լուծվել անմիջապես մեր ուժերով ու հնարավորություններով:

Մենք գիտենք, որ հարեւանին չեն ընտրում: Բայց արդյո՞ք ազգային քաղաքականության հիմք ենք դարձրել այն ճշմարտությունը, որ «հեռու բարեկամն» էլ (որ վերջերս հորջորջվում է նաեւ «երրորդ ուժ») ոչ թե մեր կողմից է ընտրվում, այլ ինքն է տնօրինում իր քաղաքականությունը՝ առաջնորդվելով իր պետական, ազգային շահերով: Իհարկե, այդ հարցին անվերապահորեն դրական պատասխան տալ չենք կարող:

Հարեւաններ ենք, բարեկամներ, վեճեր ու կռիվներ եղել են մեր միջեւ, այսօր էլ կան, գուցե վաղն էլ կլինեն, քանի դեռ կան, կլինեն դրանց պատճառները: Բայց որքա՞ն ենք մենք իրատես, շրջահայաց գտնվել այդ վեճ ու կռիվներից հնարավորության սահմաններում խուսափելու հարցում, դրանց պատճառների հնարավորին չափով վերացման ու մեղմացման համար մեր մղած պայքարում արդյո՞ք մի՞շտ ենք կարեւորություն տվել *«ոտք վերմակիդ համեմատ մեկնիր»* ժողովրդական իմաստությանը: Կարճ ասած՝ ունեցե՞լ ենք այնպիսի կեցվածք, որ կարողանայինք եւ մեր շահը վտանգի չենթարկել, եւ անհիմն տհաճության առիթ չստեղծել մեր եւ հարեւանների ու բարեկամների միջեւ: Հոդվածի շրջանակներում հնարավոր չէ մեր պատմությունից համապատասխան դրվագներ բերել այս հարցերին հանգամանորեն պատասխան տալու համար: Բավարարվենք մի երկուսով: Վերհիշենք մեր կեցվածքը 1878 եւ 1914 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմներում: Թեեւ հայության մի մասը գտնվում էր պատերազմող կողմերից մեկի, իսկ երկրորդ մասը՝ մյուսի տիրապետության տակ, ազգովի կանգնեցինք մեկի կողմը: Բայց դա թերեւս կես դժբախտությունն էր: Հետո էլ զայրացանք նրա դեմ, ում կողքին էինք կանգնել, թե ինչո՞ւ Արեւմտյան Հայաստանի հարցը մեր ուզած ձեւով չլուծվեց, ինչո՞ւ այդքան անտարբեր գտնվեցիր, որ թուրքերը կոտորեցին 1,5 միլիոն հայերի եւ այլն: Այսինքն՝ մեր կեցվածքը համապատասխանեց ոչ թե իրական հնարավորությանը, այլ պայմանավորվեց մեզ ցանկալի գաղափարով՝ թող Թուրքիան մեր հողերը վերադարձնի, եթե չի վերադարձնի, թող Ռուսաստանը (Անգլիան, Ֆրանսիան...) նրանից խլի, տա մեզ: Եւ քանի որ չենք կարողանում համոզվել այն դառը ճշմարտության մեջ, որ նման բան առհասարակ անհնար է, ուստի եւ զայրանում ենք հարեւանի, բարեկամի, նույնիսկ ողջ աշխարհի դեմ: Եւ այնպես է ստացվում, թե մեր դժբախտությունների համար բոլորն են մեղավոր, բացի մեզանից: Մեզ առաջնորդող գաղափարը՝ մեզանից զավթված տարածքների հետզրավման խնդրը, արդարացվում է բարոյական բարձր չափանիշներով եւ հասկանալի է (նույնիսկ շատ թե քիչ ողջամիտ թշնամու համար): Բայց չէ՞ որ պետությունների արտաքին քաղաքականության նպատակն հանդիսացող իրենց պետական շահը կարող է ոչ միայն անտեսել բարոյականությունը, այլեւ թքել դրա վրա: Հո մենք չենք կարող պարտադրել Թուրքիային, Ռուսաստանին, Անգլիային, աշխարհին, թե ձեր քաղաքականությունը խարսխեք մեզ հանդեպ բարոյականության եւ ոչ թե ձեր շահի վրա: Ուրեմն եթե անհնար է ուրիշներին դաս տալ, մնում է, որ մենք դասեր քաղենք մեզ պատահած դժբախտություններից, մեր պատմությունից, չկրկնենք թույլ տված սխալը:

Վերջերս մեզանում շատ է խոսվում «երրորդ ուժի բացառման» մասին, եւ այդ կապակցությամբ էլ վկայակոչումներ են կատարվում Թումանյանից: Ճիշտն ասած, խնդրի դրվածքն ինձ անհասկանալի է թվում. ի՞նչ է նշանակում երրորդ ուժ: Ընդունենք, թե կա այդպիսին, մենք կարո՞ղ ենք նրան բացառել կամ ներառել: Երրորդ ուժ կոչվածը, որպես մեզանից հզոր ուժ, եթե անհրաժեշտ համարի միջամտել մեր գործերին, մեզ խելքի չի էլ հարցնի՝ դա մեր սրտով է, թե ոչ, եթե շահը պահանջեց, կմիջամտի, եթե չպահանջեց, ինչքան էլ դռները թակենք, փեշերից կախ ընկնենք, տեղից չի շարժվի: *«Կամ հայեր եւ հարեւան թուրքեր, ինչ հաշիվներ որ ունենք երկուսս, կարող ենք իրար մեջ պարզել, երրորդը գործ չունի: Բայց ոչ, մենք երրորդ ուժ* (Արեւմուտք, Ռուսաստան) *մեջ գցեցինք...»* (Ազգ, 18 սեպտեմբեր 1992): Մենք հանդիմանության ենք արժանի ոչ թե երրորդ ուժ «մեջտեղ գցելու» համար, այլ այն բանի, որ թուրքերի հետ մեր «հաշիվները մաքրելիս» իրատես չգտնվեցինք, մեր հնարավորությունների համեմատ դիրքորոշում չունեցանք եւ ինքնախաբեությամբ տարվեցինք երրորդ ուժից մեր ակնկալիքների հարցում, դրանով իսկ հոնքը շինելու փոխարեն աչքն էլ հանեցինք:

1918 թ. Գերմանիան որեւէ մեկի հրավերո՞վ հայտնվեց Անդրկովկասում: Ի՞նչ կստացվեր, եթե ստեղծված իրավիճակին համապատասխան քայլերի դիմելու փոխարեն Թումանյանը վեր կենար, ասեր նրան՝ չքվիր այստեղերից, մենք բացառում ենք քեզ մեր եւ հարեւանների հարաբերությունների հարցերում, կամ եթե ասեր՝ չեմ կարող քեզ հետ հաշտ լինել, որովհետեւ ես Ռուսաստանին եմ նախապատվություն տվել: Իրականում, ելնելով մեր ժողովրդի, մեր հարեւանների հարաբերության շահերից, Թումանյանն այդ օրերին գլուխ է բերում հայ-գերմանական ընկերության ստեղծման գործը, «Հայ ժողովրդի կապը Գերմանիայի հետ» խորիմաստ հոդվածով է հանդես գալիս, որպես Հայրենակցական միությունների ընկերության նախագահ կապեր է հաստատում Թիֆլիսում գտնվող գերմանական առաքելության պետի հետ, նաեւ նրա ջանքերի շնորհիվ Լոռիում եւ Դիլիջանի շրջանում ժողովուրդը չտուժեց նվաճողների սրից: Վերը նշված ընկերության առաջին նիստին, որին ներկա է եղել նաեւ գերմանական գեներալը՝ իր գլխավորած առաքելության անդամներով, դասախոսություն է կարդացել Սայաթ-Նովայի սիրո երգերը բաղդատելով Հայնեի երգերի հետ: Գերմանացիները բազմիցս հիացած ծափահարել են նրան: Հետագայում էլ Թումանյանի երկրպագու Ստ. Զորյանն է ծափահարել նրան՝ ասելով. *«Ես առաջին անգամ տեսա ու հասկացա, թե ինչ բան է դիվանագիտությունը»*: Այո, դիվանագիտություն եւ ոչ թե բացառում կամ ինքնախաբեություն:

Փլուզման եզրին հասած վարչակարգը հրահրեց Ղարաբաղյան հարցը, եւ գտնվեցին մարդիկ, ուժեր, որ անմիջապես խայծը կուլ տալով ազգային կրքեր բորբոքեցին, եւ Ղարաբաղի միացման հարց առաջ քաշվեց:

Այդ դեպքում էլ մեր կեցվածքը նույնն էր: Ապավինեցինք կայսրության նոր տեսք ու բնույթ տալ ցանկացող [illegible] ուժերին եւ պայքարի դուրս եկանք հարեւան հանրապետության դեմ: Ինչպես եւ պետք է լիներ, քիչ անց զայրացանք նաեւ այդ ուժերի դեմ:

Իսկ ժողովրդի վիճակն օրավուր դառնում է ավելի ու ավելի անտանելի. գոյությունը մի կերպ քարշ տվող ժողովրդական հոծ զանգվածներ, գործազուրկների ստվարացող բանակ, հազար ու մի զրկանքների մեջ տառապող փախստականներ, որոնց թիվը հասնում է 80 հազարի, քրեածին վիճակի խորացում...

Ե՞լքը: Ցանկալի եւ հնարավորի իրական զգացողություն պիտի ունենանք: Ելքն այն է լինելու, որ մեր եւ Ադրբեջանի միջեւ հաշտության ու խաղաղության ուղիներ որոնելիս առաջինը հանգրվանելու ենք Բաքվում, նախքան կհասնենք Հռոմ, Մինսկ, ՄԱԿ: Բաքու գնալու համար անշուշտ շատ դժվարություններ պիտի հաղթահարվեն, բայց կարծում եմ առաջինն ու հիմնականն այն է լինելու, որ ունենանք մեր բաժին մեղքի ու մեղավորության զգացման առաքինությունն եւ խոստովանելու քաջությունը: Այլապես միայն դիմացինին մեղավոր ճանաչելը եւ հաշտության ու խաղաղության վերամբարձ ջատագովումը բնավ չեն կարող փոխըմբռնման նախադրյալ լինել: Մտահոգիչ հանգամանքներ շատ կան: «Երրորդ ուժեր» կլինեն, որ ջուր կպղտորեն ձուկ որսալու համար, կձգտեն ավելի թուլացնել երկու կողմերին էլ: Ներքին հանգամանքներից անհանգստացնողն այն է մանավանդ, որ կառավարող ուժերից ոմանց կարող է պատվախնդրությունը խանգարել, ընդդիմադիր ուժերի մեջ էլ կան, կլինեն այնպիսիները, որոնք կնախընտրեն ազգի դեզի վառվելը, միայն թե իրենց ձեռքերը տաքացնելու հույսեր ունենան:

Բոլորս մի բան լավ պիտի գիտենանք: Ղարաբաղյան հարցը միայն Ղարաբաղի հարց չէ եւ ոչ էլ Ղարաբաղին գումարած Հայաստանի սահմանամերձ շրջանների հարց... *«Մի՞թե չգիտենք, որ ժողովրդին ամենից առաջ իր կյանքն է հարկավոր, եւ մի՞թե չգիտենք, որ նրան կրակից հանելն ավելի բարձր ու ազնիվ գործ է, քան ամեն հեղափոխություն ու հասարակապետություն: Եւ համոզված պիտի լինենք, որ եթե ուշանանք, մեր հարազատներն ու մենք ինքներս էլ պիտի զոհ դառնանք էս հսկայական հրդեհին՝ անիծելով մեր հեղափոխությունն ու ազատությունը»* (Հ. Թումանյան):

Այս հոդվածը պատրաստ էր, երբ հայտնի դարձավ հայ պատգամավորների՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ղեկավարներին՝ ուղղակի, առանց միջնորդների բանակցությունների վերաբերյալ առաջարկը, որին դրականորեն վերաբերվեց հարեւան հանրապետության ղեկավարությունը՝ միաժամանակ նկատել տալով «պատերազմ մինչեւ հաղթանակ» սկզբունքով առաջնորդվող ուժերի բռնած դիրքի վտանգավորությունը:

Ինչքան զուրկ պետք է լինել իրական զգացողությունից, որ հնարավոր լինի այսօր ի լուր աշխարհի բարբաջել, թե որեւէ «արիացի ժողովուրդը» (ուզում է ասել՝ հայերը: Մի արա լեքսիկոնին նայիր) վերագտնի իր ուժը եւ թոթափի «զոհի անասնական բարդույթը» (տեր Աստված, արիացի... եւ անասնական), այսպիսի տարածքներ պիտի նվաճի. *«Առաջին շարքում՝ Զանգելանի, Ղուբաթլիի, Ջեբրայիլի եւ Ֆիզուլի շրջանները...*

Երկրորդ «շարքում»՝ Քելբաջարն եւ Գետաբեկը, որոնց գրավելուց հետո հեշտանում է Շահումյանի եւ Մարտակերտի ազատագրումը», այնուհետեւ մտադիր է *«կրակի տակ պահել Գանձակ (Գյանջա) քաղաքը՝ Ադրբեջանին զգաստացնելով»*, ուժեղացնել ճնշումը *«եւս մեկ հայկական տարածքի՝ Նախիջեւանի վրա»* (Ազգ, 4 նոյեմբերի 1992 թ.): Բայց սա ի՞նչ է «քաղաքական ատլետի» համեմատությամբ, որի հեղինակը ձգտում է Հայաստանի Հանրապետությանը մղել «խորքային ու մնայուն փոփոխությունների հուն», ցանկանալով առաջ մղել «ազգային քաղաքական իդեալը»՝ ՀՀ-ի հայացքը ուղղում է *«իր բնական աշխարհաքաղաքական կենտրոն, Առաջավոր Ասիա (Էրզրում, Կարնո սարահարթ)»* (Երկիր, 10 նոյեմբերի 1992):

Թումանյանը գաղափարազար բառն ստեղծեց բնութագրելու համար նրանց, ովքեր *«բնավ չգիտեն, թե ում, որտեղ, ինչ պետք է ասեն»* եւ *«ոչ թե առողջ դատում են, այլ դուրս են տալիս, իրենք իրենց տաքանում են ու դառնում են վտանգավոր»*: Մենք այդպիսի վտանգավորների պատրաստած շիլան մեկ անգամ չէ, որ «վայելել ենք», արդյոք այս անգամ փրկության ելք գտնվելո՞ւ է: ■

Հայաստանում հնարավոր է արդյունաբերության սառեցում

Հայաստանի իշխանությունները քննարկում են վառելիքաէներգետիկ լրիվ շրջափակման պայմաններում գործունեության տարբերակներ: Ինչպես «Սնարք»-ի թղթակցին հայտնեց առողջապահության եւ սոցիալական ապահովության հարցերով խորհրդարանական հանձնաժողովի նախագահ Բագրատ Սասունյանը, արդեն անց է կացվում բժշկական հաստատությունների կենտրոնացում ու կրճատում: Մասնավորապես ձմռան ամիսներին որոշ փոքր բուժհիմնարկներ կփակվեն: Մյուս տարբերակներով հնարավոր է արդյունաբերության սառեցում, բացառությամբ կենսապահովման եւ պաշտպանական օբյեկտների: ■

ԴԻԱԳՆՈՍՏԻԿԱ
DIAGNOSTICA

Դիմեք մեր բժշկական կենտրոններին, եւ Ձեր առողջությունը հուսալի ձեռքերում կլինի:

Երեւան, Աջափնյակ, Մարգարյան փ. 6,
հեռ. 35-01-58, 35-13-01
Քանաքեռ, Ծանարջյան փ. 55,
հեռ. 28-75-24,
կենտրոն, Թումանյան փ. 23, հեռ. 53-65-81
Գյումրի, Շչեդրինի 54ա, հեռ 3-60-72
Գորիս, Մաշտոցի փ. 3, հեռ. 2-26-87

ԲԺՇԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱՏԻՐԱԿԱՆ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄԸ

Ապահովում է հիվանդությունների ախտորոշման բարձրագույն մակարդակ:
Ապահովագրում է ձեր առողջությունը ողջ կյանքի ընթացքում:
Միայն մեզ Դուք կարող եք դիմել բոլոր հիվանդությունների դեմ
Միայն մեզ Դուք կարող եք դիմել բոլոր հիվանդությունների դեմ, քանի որ «ԴԻԱԳՆՈՍՏԻԿԱ»-ն ոչ միայն միջազգային պահանջներին համապատասխանող սարքավորում եւ բոլոր բժշկական հարցերով, այլեւ անհրաժեշտության դեպքում Ձեր բուժօգնությունը կազմակերպում է հանրապետությունից դուրս կամ համապատասխան մասնագետներ է հրավիրում:
Միայն մեզ մոտ Դուք կարող եք ստանալ Ձեր ախտորոշումը կամ ապահովագրել առողջությունը կայուն եւ ցածր գներով, անկախ ցույց տրվող բուժօգնության ծավալից եւ տեւականությունից:
Մենք ընդունում ենք բժիշկների տնային կանչեր (հեռ. 35-70-38) Դուք կարող եք անցնել հետազոտությունները ավելի արագ եւ հանգիստ մթնոլորտում, եթե դիմեք մեզ ժամը 14.00-ից հետո կամ շաբաթ օրերը ժամը 9.00-ից մինչեւ 15.00:
Ձեր հարմարության համար մենք աշխատում ենք ամեն օր (բացի կիրակի օրից), ժամը 8.30-ից մինչեւ 19.00, շաբաթ օրը՝ մինչեւ 15.00:

PUBLISET

digitised by A.R.A.R.@

ՔԼԻՆԹՈՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

Քլինթոնը խոստացել էր վերացնել խտրականությունը միասեռամոլ զինվորականների նկատմամբ եւ հանդես էր եկել հայիթցի գաղթականների օգտին: Կկատարի՞ արդյոք նա իր նախընտրական խոստումները

Քլինթոնը անձամբ ընտրեց այն ականը, որի վրայով այժմ ինքը պիտի անցնի: Այս տարվա գարնանը նախընտրական ճակատամարտի թոհուբոհի մեջ դեմոկրատների թեկնածուն պարտավորվեց վերացնել խտրականությունը միասեռական զինվորականների նկատմամբ: Նոյեմբերի 11-ին՝ նախկին մարտիկների առջեւ ելույթ ունենալով, նորընտիր նախագահը հանդիսավորապես հավաստեց իր դիրքորոշումը: Հենց այդ խոստումը դարձավ նրա նախագահության առաջին քաղաքական դժվարությունը: Եթե նա խոստումը կատարի, ապա ինքը՝ նոր գլխավոր հրամանատարը, կհակադրվի ռազմական շտաբի բոլոր ներկայացուցիչներին, որոնք դեմ են քայլերի այդ ազատականացմանը: Իսկ եթե նա հրաժարվի, ապա նոր նախագահը կբացահայտի իր առաջին թուլությունը եւ կզրկվի դեմոկրատների մի զգալի ընտրական խմբից (իր կարեւորությամբ միասեռամոլ քվեարկողների քվեակազմը համեմատելի է հրեաների քվեի հետ):

Զինվորական ծառայության մեջ գտնվող 1,8 միլիոն ամերիկացիների թվում կան անհայտ թվով միասեռամոլներ: Նրանց մասնավոր կյանքի գաղտնիությունը եւ զինվորական անբեծ ծառայությունն այդ զինվորների միակ պաշտպանությունն են: Քանզի բացահայտման դեպքում նրանք ինքնաբերաբար հեռացվում են զինվորական ծառայությունից: Վերջին տասը տարիների ընթացքում ԱՄՆ-ի բանակը այս ձեւով ազատվել է 16800 տղամարդկանցից ու կանանցից, որոնց սեռականությունը չէր համապատասխանում զինվորական նորմերին: Նրանց մեջ կային բազմաթիվ օրինակելի զինվորներ, ինչպես օրինակ 49-ամյա գնդապետ Մարգրետ Քամերմեյերը՝ Վաշինգտոնի պատերազմի այս՝ հերոս քույրը: Այս խտրականությունը բացառապես հիմնված է ավանդույթի վրա: Ատլանտյան դաշինքի 16 երկրների մեջ միայն ԱՄՆ-ում է տարածված այս կարգի վերաբերմունք: Մեծ Բրիտանիայում միասեռամոլները իրենց գործողությունների համար արտաքսվում են: Ֆրանսիայում որեւէ օրենք չի արգելում բանակում նրանց ներկայությունը:

«Մեր դերը երկրի պաշտպանությունն է եւ ոչ թե հասարակական գիտությունների լաբորատորիա լինելը», պնդում է Պենտագոնի բարձրաստիճան պաշտոնյաներից Քրիստոֆեր Ջենը: Մինչդեռ, խոսելով բոլոր գեներալների անունից, բանակի գլխավոր շտաբի պետ Քոլին Փաուելը հրապարակայնորեն ընդդիմացել է քաղաքականության փոփոխմանը, հանուն «կարգապահության եւ կարգուկանոնի»:

Բիլ Քլինթոնը պատրաստ էր նախատեսել այն ծուղակը, որի մեջ այժմ ինքը հայտնվել է: Ընտրարշավի ժամանակ նրա ընդդիմախոսները հաճախ կասկածի տակ են առել բանակի գլխավոր հրամանատար դառնալու Արքանզասի նահանգապետի կարողությունը: Վիետնամի պատերազմի դեմ պայքարող պացիֆիստի նրա անցյալը եւ այն մութ հանգամանքները, որոնք նրան թույլ էին տվել խուսափել զինակոչից, նրան բնավ զինվորական վերնախավի հարգանքին կամ համակրանքին չեն արժանացնում: Պենտագոնին սիրաշահելու փոխարեն նա այսօր հակադրվում է զինվորականներին: *«Միասեռամոլների հանդեպ վերաբերմունքի փոփոխությունը սպաների շրջանում այնպիսի լարվածություն է ստեղծել, որ շատերը խոսում են հրաժարականի մասին»*, պնդում է զինվորական աշխարհի սոցիոլոգ Չարլզ Մոսկոսը: *«Երբ նա բանակում ծառայած լինի, գուցե ավելի լավ ըմբռնի դժվարությունները»*, վերջերս հայտարարեց հանրապետական սենատորների ղեկավար Բոբ Դոուլը: Ավելին, քաղաքական առումով Բիլ Քլինթոնն արժանացավ սենատի բանակային հանձնաժողովի նախագահ, դեմոկրատ Սեմ Նաննի քննադատությանը, որին նա լրջորեն ցանկանում էր Պենտագոնի տերը դարձնել: Այժմ դա անհնար է:

Զգալով իր նախընտրական խոստման քաղաքական արժեքը, Քլինթոնն ավելի զգույշ է դարձել: Մամուլի ասուլիսների ժամանակ արդեն խոսում է ոչ թե զինվորական կանոնադրությունն «անմիջապես փոփոխելու», այլ «լայն կոնսուլտացիաներ սկսելու» մասին: Միասեռամոլներին տրված խոստումը թերեւս դեմոկրատ թեկնածուի բազմաթիվ խոստումներից լոկ առաջինն է, որ նախագահ Քլինթոնը չի կարողանում կատարել:

Բիլ Քլինթոնի երկրորդ սխալն այն է, որ 1993 թ. հունվարի 21-ին իր պաշտոնակալությունից անմիջապես հետո նա կարող է բախվել առաջին լուրջ միջազգային ճգնաժամին: Քանզի հենց այդ օրվանից Ֆլորիդայի ափերի մոտ կարող են հայտնվել նավակներով եկած բազմաթիվ մարդիկ, որոնք արդեն հեռանում են Հայիթիից ԱՄՆ-ում ապաստան փնտրելու նպատակով: Ամերիկյան արբանյակներն արդեն այդ կղզում այստեղ-այնտեղ կառուցվող 600 նավակներ են հայտնաբերել: Դժբախտ կղզաբնակները նույնիսկ իրենց տներն են քանդում լաստեր սարքելու համար: Ենթադրվում է, որ 200 հազարից մինչեւ 500 հազար հայիթցիներ շուտով կմոտենան Ֆլորիդայի ափերին:

Մարդկային այս նոր հոսանքի պատճառը Բիլ Քլինթոնի նախընտրական խոստումներից մեկն է: Նախագահ Բուշին հանդիմանելով ԱՄՆ ներգաղթել ցանկացող հայիթցիներին պարբերաբար, հետ ուղարկելու քաղաքականության համար, դեմոկրատների թեկնածուն խոստացել էր. *«Եթե ես իշխանության գլուխ անցնեմ, ԱՄՆ-ի ափերին մոտեցող բոլոր մարդկանց հարցը կքննարկվի, եւ մենք ներգաղթյալներին կզատենք ըստ տնտեսական եւ քաղաքական շարժառիթների»*: Ասելը դյուրին է, իրագործելը դժվար: Քանզի այդ անզգույշ խոստումը (որը կրկնվեց նոյեմբերի 12-ին նորընտիր նախագահի մամուլի առաջին ասուլիսի ժամանակ) կարող է ունենալ նույն հետեւանքները, ինչ 1980 թվականի զանգվածային ներհոսքը (դա մեկ ուրիշ դեմոկրատի՝ Քարթերի նախագահության ժամանակ էր): Այն ժամանակ ԱՄՆ-ի ափերին հասան 125 հազար կուբացիներ, որոնց Կաստրոյի կառավարությունն անպատեհորեն թույլ էր տվել փախչել արեւադարձային սոցիալիզմի դրախտից:

Այն ժամանակ ոչ միայն հարկ եղավ Ֆլորիդայում հապճեպ մի վրանավան կառուցել, որտեղ գաղթականները խմբված էին բավական ծանր եւ Ամերիկայի համար փոքր-ինչ անպատվաբեր պայմաններում, այլեւ հայտնի դարձավ, որ Կուբան դիտավորյալ է դատարկել իր բանտերը եւ հոգեբուժարանները, որպեսզի իր հարեւանի հաշվին ազատվի դրանց բնակիչներից:

Քլինթոնին զգուշացրել էին, որ այս անգամ կարող է տեղի ունենալ ոչ միայն հանցագործների ու խենթերի զանգվածային ներհոսք, այլեւ կարող են լինել սպիդի վիրուսակիրներ, որոնց բացահայտելու համար ամիսներ են հարկավոր: Այդ սպառնալիքի դեմ հանդիման Քլինթոնին մնում է միայն երկու ելք.

1) Կարիբյան ծովում գտնել մի երկիր, որը հայիթցի գաղթականների համար յուրօրինակ զտման կենտրոն կծառայի ԱՄՆ գաղթելուց առաջ: Բայց տարագիրներին լավի եւ վատի բաժանելը կվերածվի յուրօրինակ խտրականության,

2) նորընտիր նախագահի անցման ժամանակաշրջանն օգտագործել Հայիթիի համար ի վերջո ընդունելի քաղաքական լուծում գտնելու նպատակով:

Բայց երկու դեպքում էլ խոստումները հեռու են մնում գործողություններից, եւ Քլինթոնին ընդամենը մոտ երկուսուկես ամիս է մնում ապացուցելու, որ լավ նահանգապետը կարող է նաեւ լավ դիվանագետ լինել: Իսկ պաշտոնակալությունից անմիջապես հետո նա կբախվի նոր խնդիրների, որոնցից են Հարավսլավիայի քաղաքացիական պատերազմը, Ռուսաստանի ներքին պայթյունի սպառնալիքները, Սոմալիի դժբախտությունները կամ եվրոպական դաշնակիցների հետ մշտապես շարունակվող վեճերը:

«Le Point», 27 նոյեմբեր, 1992

Լուրերի հոսք

Ուկրաինայի նախագահը կայցելի Իսրայել

Ուկրաինան հույսեր է կապում Իսրայելի ներդրումների հետ, ասաց Ուկրաինայի վարչապետի տեղակալ Նիկոլայ Ժուլինսկին Իսրայելի պատվիրակության հետ հանդիպման ժամանակ, որը գլխավորում էր Երուսաղեմի գլխավոր ռաբբի պրն. Քուլը: Փոխվարչապետի խոսքերով, ներկա պահին նախապատրաստվում է Լեոնիդ Կրավչուկի այցն Իսրայել, որը տեղի կունենա 1993 թ. հունվարի 11-14-ը: Ն. Ժուլինսկին հաղորդեց, թե մոտ ժամանակներս Ուկրաինայի բանակում կմտցվի կապելլանի պաշտոնը, ինչը տարբեր դավանանքների հավատացյալներին թույլ կտա բավարարել իրենց հոգեւոր պահանջները:

Տաշքենդի վարչակազմը խստացնում է պայքարը սպիդի դեմ

Ուզբեկստանի մայրաքաղաք Տաշքենդի խոկիմ (վարչակազմի ղեկավարը) Ադհամ Ֆազիլբեկովը հրամանագիր ստորագրեց, որի համաձայն հանրապետություն ժամանող յուրաքանչյուր արտասահմանցի պետք է մաքսատանը հավաստագիր ներկայացնի, որ ինքը հետազոտվել է սպիդի համար: Փաստաթղթի բացակայության դեպքում հետազոտումն անցկացվում է հենց օդանավակայանում, ժամանողների հաշվին: Արտասահմանյան վիզան ձեւակերպելու ժամանակ Տաշքենդի բնակիչները պետք է տեղեկանք վերցնեն սպիդի դեմ պայքարի եւ նախապահպանության քաղաքային կենտրոնից: Դրա նպատակն է ապահովել արտասահման մեկնողների հետազոտումը վերադառնալուց հետո: Խուսափելու դեպքում նախատեսվում է հարկադրական հետազոտում: Այժմ Ուզբեկստանում հայտնաբերվել է 31 սպիդով հիվանդ: Նրանցից 22-ը օտարերկրյա քաղաքացիներ են, որոնք արդեն ուղարկվել են հանրապետությունից դուրս: Բացի Տաշքենդից, սպիդով հիվանդներ են արձանագրվել նաեւ Բուխարայում եւ Ֆերգանայում:

Հանցագործները սպանել են գլխավոր շտաբի աշխատակցին

Նոյեմբերի 22-ին մի խումբ անհայտ անձինք հարձակում են գործել Դաշնակցային Ռուսաստանի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի աշխատակից, գնդապետ Վիկտոր Զենինի վրա: Սպանելով նրան, կողոպտիչներն առեւանգել են մեքենան եւ անհետացել: Երեք օր անց Մոսկվայի պետավտոտեսչության աշխատակիցները ձերբակալել են առանց պետհամարանիշների «Ժիգուլի» ավտոմեքենան, որը պատկանում էր գնդապետ Զենինին: Մեքենայում էին գտնվում երեք տղամարդ եւ երկու կին: Ձերբակալվածները խոստովանել են իրենց հանցանքը: Նրանք դիակը թաղել են Լոսինի կղզու շրջանում: Նոյեմբերի 26-ի լույս 27-ի գիշերը հայտնաբերվել է սպանված սպայի դիակը: Հետաքննությունը շարունակվում է:

7-8 բալանոց երկրաշարժ Թուրքմենստանում

Շաբաթ օրվա գիշերը երկրաշարժեր են գրանցվել Թուրքմենստանում, որի էպիկենտրոնը եղել է Իրանում, Աշխաբադից 130-150 կմ հարավ-արեւելք գտնվող Կուչան բնակավայրի մոտ: Ինչպես «ԻՖ»-ի թղթակցին հայտնեցին Թուրքմենստանի արտակարգ իրադարձությունների պետական հանձնաժողովից, էպիկենտրոնում ցնցումների ուժգնությունը եղել է 7-8 բալ, Թուրքմենստանի եւ Իրանի սահմանին՝ 6-7, իսկ Աշխաբադում՝ 4-5, երբեմն՝ 6 բալ: Պետական հանձնաժողովի շաբաթ առավոտյան ժամը 8.30-ի տվյալներով զոհեր եւ ավերածություններ չկան:

Սկանդալ

«Իրաքգեյթ». Մարկ Թետչերը նշանառության տակ

Իրաքի վարչակարգին բրիտանական զենքի անօրինական վաճառքը՝ այսպես կոչված «Իրաքգեյթը» վերջերս վարկաբեկել է 38-ամյա Մարկ Թետչերին՝ Մարգրետ Թետչերի որդուն: Կառավարության կազմած հետաքննության անկախ հանձնախմբի ղեկավար լորդ Սքոթը պահանջել է դատարանում ունկնդրել Թետչեր հաստատության նախագահին, որն այժմ բնակվում է Շվեյցարիայում:

Հայտնի է դարձել, որ մի քանի տարի առաջ ԱՄՆ-ի Թեխասի նահանգի Դալլաս քաղաքում Մարկ Թետչերի բացած «Գրենթամ» զինավաճառի ընկերությունն օգտագործվել է Իրաքին բրիտանական ռազմահանդերձանքի առաքումը դյուրացնելու նպատակով: Նրա գործակիցը՝ չիլիացի զինավաճառ Կառլոս Կարդոնը սերտորեն կապված է եղել «Մատրիքս Չերչիլ» ընկերության հետ, որը գլխավոր դեր ունի այս ճյուղավորված խայտառակ պատմության մեջ: Հանրային իշխանությունների լուռ համաձայնության պայմաններում ընկերությունն արտահանել է այնպիսի ապրանքներ, որոնք կարող էին ծառայել զենքի (այդ թվում միջուկային) պատրաստմանը:

Դա տեղի է ունեցել 1987 թ. մինչեւ 1990 թ. օգոստոսին Սադդամ Հուսեյնի զորքերի կողմից Քուվեյթի գրավման նախօրեն:

Տվյալներ կան նաեւ այն մասին, որ Մարկ Թետչերը միջնորդ է եղել Իրաքի իշխանությունների եւ Ջերալդ Բուլի միջեւ: Վերջինս Իրաքի «գերթնդանոթի» հեղինակն էր եւ սպանվել է 1990 թ. մարտի 22-ին Բրյուսելում, հավանաբար իսրայելական «Մոսադ»-ի գործակալների կողմից:

Վարչապետ Ջոն Մեյջորի համար այս դեպքը մի նոր գլխացավանք է: Նրա վարկն առանց այդ էլ զգալիորեն ընկել է երկրի տնտեսական ճգնաժամի, Մաաստրիխտի պայմանագրի վավերացման առթիվ պահպանողականների ներքին պառակտումների եւ ածխահանքերի փակումների ձախողման պատճառով:

Մանավանդ որ նոյեմբերի 16-ին «Սանդի թայմզ»-ի հրապարակած նյութերի համաձայն, Բրիտանիայի հետախուզական ծառայությունները պարզել են 1989 թ. տիկին Թետչերի կառավարության տեղյակ լինելը Իրաքի նկատմամբ ՄԱԿ-ի հաստատած արգելքի խախտումներին: Դրանք հայտնի են եղել նաեւ այն ժամանակվա արտգործնախարար Ջոն Մեյջորին: Վարչապետն այսօր պնդում է, թե փոխարտգործնախարարն այն ժամանակ իրեն տեղյակ չի պահել զինավաճառի արգելքը «մեղմացնելու» որոշմանը, որի նպատակն է եղել Իրաքի բռնապետին ցուցադրել Մեծ Բրիտանիայի բարի կամքը:

Եգիպտոս

Զբոսաշրջիկները արմատականների թիրախ

Վերջերս կատաղի պայքար է ծավալվել Եգիպտոսի իշխանությունների եւ մահմեդական արմատականների միջեւ: Անցյալ շաբաթ Քենիայում Վերին Եգիպտոսում, մի խումբ գերմանացի զբոսաշրջիկների դեմ կատարված վերջին մահափորձը կարող է լուրջ հակամարտության առիթ դառնալ: Զբոսաշրջիկությունը երկրի տնտեսության մեջ եկամտի հիմնական աղբյուրն է եւ բերում է տարեկան 2-3 միլիարդ դոլար, մինչդեռ Սուեզի ջրանցքից ստացվող եկամուտը 2 միլիարդ է, իսկ նավթինը՝ 1.5 միլիարդ: Միլիոնավոր եգիպտացիներ ապրում են զբոսաշրջիկության եկամուտներով, ներառյալ ամենաաղքատ խավերը՝ իսլամականների ավանդական հաճախորդները: Ճամփորդական գործակալություններում, հյուրանոցներում եւ օդանավերում վերապահվող տեղերի թիվն առայժմ սահմանափակ է 20-30 տոկոսով: Բայց եթե կառավարությունը չկարողանա վերահաստատել զբոսաշրջիկների ապահովությունը, իրավիճակը կարող է աղետալի դառնալ: Բանակը եւ ոստիկանությունը միջոցների մեջ խտրություն չեն դնում. հարյուրավոր ձերբակալություններ են կատարվել եւ զգալի ուժեր են տեղափոխվել Վերին Եգիպտոսում: Բայց այդ միջոցառումները բավարար կլինե՞ն արմատականներին չեզոքացնելու համար:

Իրականում երկրի առջեւ ծառացած խնդիրներից ոչ մեկը չի լուծվում: Եթե տնտեսական վիճակը համեմատաբար լավ է Ծոցի պատերազմից հետո Արեւմուտքի ցույց տված օգնության շնորհիվ, ապա Միջազգային վալյուտային հիմնադրամի մշակած կառուցվածքային բարեփոխման ծրագիրը ձախողվում է: Եգիպտոսի բնակչությունը ինն ամսում ավելանում է մեկ միլիոնով, եւ ամեն տարի հարկ է լինում ստեղծել 500 հազար նոր աշխատատեղ: Հենց այս հողի վրա է, որ բարգավաճում են արմատականները:

digitised by A.R.A.R.@

Լուրերի ժամ

Ծխողներն ավելի տիսի վճարեն

Մասաչուսեթս նահանգի բնակիչները 25 ցենտ ավելի տիսի վճարեն 1 տուփ ծխախոտի համար. այդպես որոշեցին նահանգի բնակիչները վերջին ընտրությունների ընթացքում: Կարծես ծխողներին տարհամոզելու զանազան արգելիչ որոշումները քիչ էին՝ արգելված էր օդանավերում, հանրային վայրերում, աշխատատեղերում ծխելը, այժմ նրանք ավելի տիսի վճարեն «արգելված պտուղից» օգտվելու համար: Ծխողների միակ սփոփանքն այն է, որ եթե Կանադայում ապրեին, ետապասիկ ավել տիսի վճարեին այդ հաճույքի համար, որը հանրային ամոթ է համարվում:

Կվերակառուցի՞ արդյոք նոր նախագահը Չինաստանը

«Ազատություն» ռադիոկայանը հաղորդում է, թե նախընտրական արշավի ժամանակ Բիլ Քլինթոնի արտահայտած մտահղացումները Չինաստանի վերաբերյալ կարող են առաջիկայում կյանքի կոչվել: Չինաստանում ժողովրդավարական ընթացքի արագ զարգացման նպատակով ԱՄՆ-ը նախատեսում է կազմակերպել «Ազատ Ասիա», իսկ հնարավոր է նաեւ «Ազատ Չինաստան» ռադիոկայանները, որոնք, ըստ կազմակերպիչների մտահղացման, պետք է ծանոթացնեն Չինաստանի բնակչությանն այն իրողություններին, որոնք այդ երկրի ղեկավարները գերադասում են լռության մատնել: Ի տարբերություն ամերիկացիների, եվրոպան եւ Ճապոնիան խիստ աճհանգստացած են Չինաստանը «վերակառուցելու» ամերիկյան ծրագրով, քանզի գերադասում են գործ ունենալ կայուն եւ ամբողջական Չինաստանի հետ: Եվրոպական փորձագետների կարծիքով, «Չինաստանի վերակառուցումը» ժողովրդականացման արագընթաց տեմպերով կհանգեցնի նույն արդյունքներին, ինչն առկա է նախկին ԽՍՀՄ-ում:

Տարերային աղետ Դաղստանում

Վերջին երեք-չորս օրվա ընթացքում Դաղստանում ուժեղ ձյունամրրիկներ են եղել, այժմ նկատվում է ջերմաստիճանի կտրուկ բարձրացում: Ռուսաստանի արտակարգ իրավիճակների պետական կոմիտեի լրատվական ծառայությունից հայտնում են, թե 1500 կմ երկարությամբ վնասվել են էլեկտրահաղորդակցության գծերը, 56 ենթակայաններ շարքից դուրս են եկել, 740 կմ երկարությամբ ավտոճանապարհները չեն գործում: Որոշ տեղերում փլուզումներ եւ սողքեր են եղել: Հանրապետության 13 լեռնային շրջանների հետ հեռուստատեսային կապը խզվել է: Մրրիկի հետեւանքով ծովի մակարդակի բարձրացման պատճառով Դերբենդ քաղաքում հեղեղվել են 350 տներ: Տարերային աղետի հասցրած վնասն անցնում է մեկ միլիարդ ռուբլուց:

Ուկրաինան մտադիր է իր տարածքում գազ, ոսկի, ալմաստ եւ ուրան փնտրել

Ինչպես հայտնեց Ուկրաինայի երկրաբանական պետական կոմիտեի նախագահ Նիկոլայ Գավրիլենկոն, Դնեպր-Դոնի իջվածքի հյուսիսում հայտնաբերվել են գազի հեռանկարային պաշարներ: Գազի երկու հանքեր էլ հայտնաբերվել են Ուկրաինայի արեւմուտքում: Գավրիլենկոն նշեց, թե Ուկրաինայում գտնվել են ոսկու եւ այլ գունավոր մետաղների հանքեր: 1993 թ. հիմնական ուշադրություն կդարձվի նավթի, գազի, ոսկու, ալմաստի, ուրանի, տիտանի հանքեր որոնելուն:

Ժիրինովսկին Մոսկվայի քաղաքագլխի թեկնածո՞ւ

Մոսկվայի մետրոյի «Սոկոլնիկի» կայարանի մոտ կայացած Ռուսաստանի լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության հանրահավաքում կուսակցության առաջնորդ Ժիրինովսկին հայտնեց, թե պատրաստվում է իր թեկնածությունն առաջադրել Մոսկվայի քաղաքագլխի պաշտոնի համար: Նրա խոսքերով, սա միայն սկիզբն է. ապագայում ինքը լինելու է Ռուսաստանի նախագահը: ■

Մշակույթ

Սարյանական հեքիաթը

Նոյեմբերի 28-ին Մարտիրոս Սարյանի թանգարանում բացվեց մեծ գեղանկարչի արվեստը ներկայացնող նոր ցուցահանդես: Այն բովանդակում է Սարյանի ստեղծագործական վաղ շրջանի «Հեքիաթներ եւ երազներ» հայտնի շարքը, որ ստեղծվել է դարասկզբին:

1907 թվականին երիտասարդ Սարյանն իր «Հեքիաթներ եւ երազներ»-ով մասնակցում է «Կապույտ վարդ» ցուցահանդեսին: Այսպես էր կոչվում Մոսկվայում, նկարիչ Մ. Կուզնեցովի տան, 1907 թվականի մարտին բացված ցուցահանդեսը: Ցուցադրանքի կազմակերպիչներն էին Մոսկվայի ճարտարապետության, արձանագործության եւ գեղարվեստի հայտնի ուսումնարանի շրջանավարտները՝ 16 երիտասարդ նկարիչներ, որոնց թվում էին Պ. Կուզնեցովը, Մ. Սարյանը, Ն. Սապունովը, Պ. Ուտկինը, արձանագործ Ա. Մատվեեւը եւ ուրիշներ: «Կապույտ վարդ»-ի այս ցուցահանդեսները չունեին ոչ կոչնակ, ոչ էլ գեղագիտական կոնկրետ ծրագիր: Դրանք ներկայացնում էին ցուցադրվող երիտասարդ նկարիչների դարասկզբի ստեղծագործական ընթացքի այն անհրաժեշտ փուլը, որը բովանդակում էր սիմվոլիզմին մերձենալու միտումը:

Շատ բան նոր էր, եւ ինքնատիպ այս ցուցահանդեսներում՝ անսովոր գեղեցիկ անվանումը, ցուցադրանքի ձեւավորումը (դահլիճները պատված էին մոխրագույն կտորով, որպեսզի ներդաշնակվեին ցուցադրվող նկարներին), հանգստի համար կային երաժշտական գործիքներ, հարմարավետ բազկաթոռներով սենյակներ, որոնք զարդարված էին կենդանի ծաղիկներով: Այսինքն, ամենը նպատակաուղղում էր ցուցահանդեսի երկարատեւ դիտմանն ու գեղագիտական ըմբռնմանը: Սա դարասկզբի արդիական արվեստի՝ այսպես կոչված «մոդեռն արտ»-ի ներկայացուցիչների ինքնահաստատման ձեւերից էր: Նույն այս օրերին բոլոր գրույցներ էին տեղի ունենում արվեստի առջեւ կանգնած նոր խնդիրների մասին, հանդես էին գալիս Ա. Բելին, Վ. Բրյուսովը, Կ. Բալմոնտը, իրենց երաժշտությունն էին հնչեցնում Ա. Սկրյաբինը, Ա. Սպենդիարյանը: «Կապույտվարդականները» իրենց նպատակը տեսնում էին հոգեւորով եւ ներդաշնակությամբ լի աշխարհի գեղարվեստական-պլաստիկ ամբողջական պատկերն ստեղծելու մեջ: Նրանց սիրված մոտիվներից է դառնում մարդուն իրականից դեպի երեւակայականն ու աներկրայինը տանող եզրը, տեսիլն ու հեքիաթը:

Ահա այս միջավայրում էր ձեւավորվում երիտասարդ Սարյանի աշխարհայացքը: Նա նույնպես ստեղծեց հեքիաթներ: Բայց ստեղծեց իր հեքիաթն ու երազը: Դրանք ամբողջովին պարուրված էին հայրենի Հայաստանի իր երազած զգացումներով ու տեսիլներով:

Նոր Նախիջեւանում ծնված Մարտիրոս Սարյանն իր փափագած հայրենիքին այցելեց 1901-ին, արդեն ունենալով այն հրաշք պատկերացումները, որ իր մեջ մանկուց կազմավորվել էին ծնողների պատմածներով, նրանց սիրով ու կարոտով դեպի հայրենի հողը: Հայաստան աշխարհը նորովի շոշափեց նրա պատկերացումները: «Հողի սիրտը գտնվում է մարդու սրտի մեջ. ամեն ինչ այդ սրտով է սկսվում, ամեն ինչ նրանով ավարտվում», հետագայում կասի Մարտիրոս Սարյանը:

Ահա այս զգացումներով Մոսկվայում ձեւավորված հայ նկարիչն ստեղծում է իր հեքիաթներն ու երազները, իր սեփականը, իր հայրենի [illegible] կիրը գեղեցիկ ու ներդաշնակ տեսնելու անանց ցանկությամբ:

Մարտիրոս Սարյանի այս [illegible] կերպարվեստում բացահայտեց [illegible] գունամտածողության եւ կերպարվեստի արտահայտչամիջոցների նոր [illegible] նություններ: *«Չնայած Սա[illegible] արվեստը արտահայտում է Ա[illegible] բայց նա օրինաչափ չէ, 19[illegible]* գրեց հայտնի գեղարվեստաբանություն նկարիչ եւ բանաստեղծ Մ. Վոլոշինը: *Նրա ստեղծագործությունը [illegible] է ողջակամ զգացմունքով: Նրա ռոմանտիկան հայրենիքի նկատմամբ ունեցած կարոտն է»:*

Սարյանի ստեղծագործություններ նոր ցուցահանդեսը բացվեց թանգարանի ստեղծման 25-ամյակի առիթով: Ցուցահանդեսի համար նկարների ցուցադրման կույտուրան ողջ թանգարանի եւ հատկապես նրա տնօրեն Շահեն Խաչատրյանի նվիրյալ, բանիմաց իր գործին մեծ սիրով ու պատասխանատվությամբ վերաբերվող 25-ամյա աշխատանքի գեղեցիկ դրսեւորումն է:

ՍՈՖՅԱ ՍԱՐՅԱՆ

ԱԶԳ - ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆԸ ԿԱՍՊԱՐՈՎԻ ԹԻՄՆ Է

Հունգարիայի Դեբրեցեն քաղաքում ավարտված եվրոպայի շախմատի թիմային առաջնությունում մայրցամաքի չեմպիոնի կոչումը վաստակեց Ռուսաստանի տղամարդկանց հավաքականը, որը պարտության մատնելով իր բոլոր մրցակիցներին, 36 հնարավորից վաստակեց 25 միավոր եւ ծաթե մեդալակիր Ուկրաինայի գրոսմայստերներից առաջ անցնելով 2,5 միավորով:

Ինչպես եւ Մանիլայի համաշխարհային օլիմպիադայում, թիմային հաղթանակում վճռական ներդրումը ունեցավ հաղթողների առաջատարը Գարրի Կասպարովը, որը հաղթեց բոլոր կարեւորագույն մրցախաղերում՝ աշխարհի չեմպիոնի կոչման հավակնորդ Նայջըլ Շորթին (Անգլիա), երկրագնդում երկրորդ անհատական գործակիցն ունեցող Վասիլի Իվանչուկին (Ուկրաինա), երկար ժամանակ առաջին տեղերի համար պայքարող Հայաստանի հավաքականի անդամ Ռաֆայել Վահանյանին:

Մեր թիմը ծանր տարավ Ռուսաստանի ներկայացուցիչներից կրած խոշոր պարտությունը: Յոթերորդ տուրում հանդիպելով բուլղարացիների հետ, հայ շախմատիստները տանուլ տվեցին 1,5:2,5 հաշվով: Կրկին անհաջողության մատնվեց Լպուտյանը: Մինչ այդ առանց պարտության ընթացող Յակոբյանը նույնպես ստիպված եղավ կանգնեցնել ժամացույցը: Վահանյանը ոչ-ոքի խաղաց, իսկ հաշվի տարբերությունը կրճատեց Անաստասյանը:

Ռումինացիների հետ մրցախաղում Վահանյանը հաղթեց հանրահայտ գրոսմայստեր Գեորգիուին: Մինասյանը եւ Անաստասյանը հաշտություն կնքեցին: Ցավոք երրորդ անընդմեջ պարտությունը կրեց Լպուտյանը, եւ հանդիպումն ավարտվեց 2:2 հաշվով:

Վերջին տուրից առաջ Հայաստանի հավաքականը 32 հնարավորից վաստակելով 17,5 միավոր ընթանում էր 11-րդ տեղում: Աղյուսակում մեր թիմի վերջնական տեղը պետք է որոշեր Անգլիայի պատվիրակների հետ հանդիպումը: Այս մրցախաղի, ինչպես եւ կանանց եզրափակիչ հանդիպման (Հայաստան-Հունգարիա-3) արդյունքները մինչեւ ժամանակի առաջին ստուգումը դեռ պարզ չէին:

Իսկ մինչ այդ մեր աղջիկները նույն 1,5:0,5 հաշվով երկու հաղթանակ էին տարել Պորտուգալիայի եւ Նորվեգիայի հավաքականների նկատմամբ: Առաջին մրցախաղում աչքի էր ընկել Գրիգորյանը, երկրորդում՝ Ասլանյանը: Վերջին հանդիպումից առաջ Հայաստանի կանանց թիմը 16 հնարավորից վաստակելով 7,5 միավոր աղյուսակում միջին տեղ էր գրավում:

Չեմպիոնուհիներ դարձան ուկրաինուհիները, երկրորդ տեղում են Վրաստանի պատվիրակները:

Գ. Հ.

ԹԵՆԻՍ

«Ռակետներն» ընդդեմ պաստառազմի

Խորվաթիայի մայրաքաղաք Զագրեբում տեղի ունեցավ թենիսի պարեգործական խաղ: Հանդիպեցին թենիսի համաշխարհային դասակարգման սանդղակում 4-րդ եւ 5-րդ տեղերը զբաղեցնող խորվաթ Գորան Իվանիշեւիչը եւ Բորիս Բեկկերը (Գերմանիա): Խաղից կայացած ողջ հասույթը փոխանցվեց հարավսլավական պատերազմում տուժած երեխաների հիմնադրամին: Խաղը թեեւ պարեգործական էր, մեծ հետաքրքրություն էր առաջացրել եւ կորտում ընթացող պայքարը մեծ բավականություն պատճառեց Յերկաներին: Արգամարտը սուր բնույթ էր կրում եւ ի վերջո հաղթեց Բորիս Բեկկերը՝ 6:3, 3:6, 7:6 (6:5): ■

ՄԻՆԻ-ՖՈՒՏԲՈԼ

Դարձյալ բրազիլացիները

Հոնգկոնգում ավարտվեց մինի-ֆուտբոլի աշխարհի 2-րդ առաջնությունը: Չեմպիոնի տիտղոսը, որը վիճարկում էին 16 տերությունների հավաքականներ, կրկին նվաճեց Բրազիլիայի հավաքականը:

Հոնգկոնգյան «Կոլիզեում» մարզադահլիճում կայացած Բրազիլիա-ԱՄՆ եզրափակիչ խաղը, որին հետեւում էին 10 հազար հանդիսատես, անցավ աշխարհի չեմպիոնների բացահայտ առավելությամբ եւ ի վերջո 4:1 հաշվով հաղթանակ բերեց նրանց: Երրորդ տեղի համար մրցապայքարում Իսպանիայի հավաքականը 9:6 հաշվով առավելության հասավ առաջնության հայտնության՝ Իրանի հավաքականի նկատմամբ:

ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Հեռակա ծանոթություն Գերմանիայի հետ

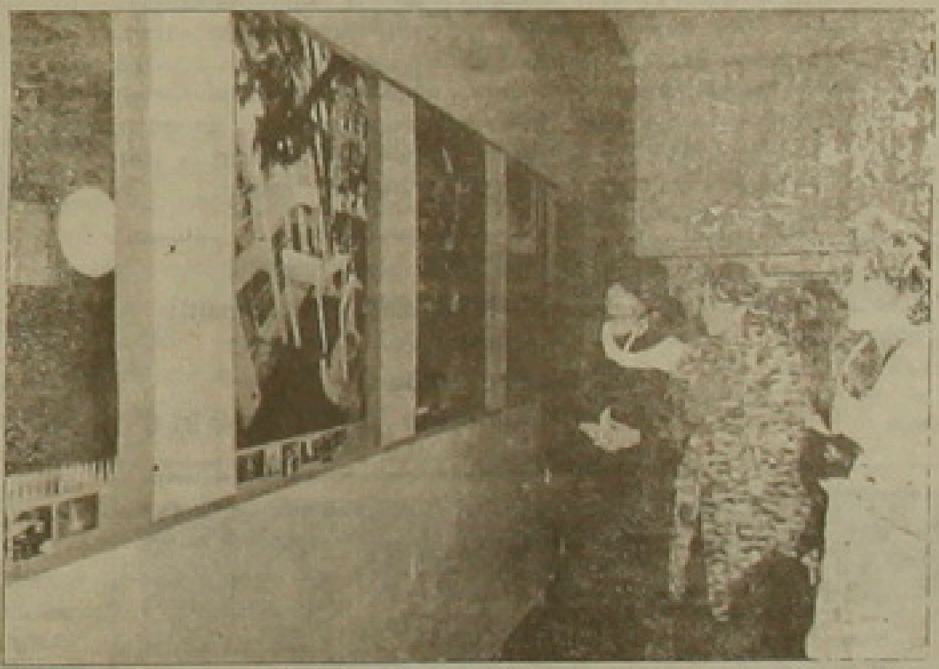

Անցյալ շաբաթավերջը հարուստ էր գեղարվեստական կյանքի մի շարք իրադարձություններով. իր աշխատանքներն սկսեց Նկարիչների միության հերթական համագումարը (դրան կանդրադառնանք մեր թերթի առաջիկա համարներից մեկում), բացվեցին մի շարք պատկերահանդեսներ: Դրանցից մեկն էլ նոյեմբերի 27-ին Հայաստանի Ազգային պատկերասրահում բացված «Գերմանիան՝ երկիրը, բնությունը, մշակույթը» ցուցահանդեսն է: Վերջինիս նախաձեռնությունը պատկանում է Երեւանում գերմանական դեսպանությանը: Հայաստանում այդ երկրի դեսպան պարոն Բեթքը այս միջոցառումը միայն առաջին քայլը համարեց տեղի հասարակության լայն խավերին իր երկրի հետ մոտիկից ծանոթացնելու ճանապարհին:

Իհարկե, նախաձեռնությունն այդպես էլ գեղեցիկ մտահղացում կմնար, եթե դրան չարձագանքեր եւ գործնական ընթացք չտար պատկերասրահի տնօրինությունը: Վերջինս երկու սրահ տրամադրեց չորս տասնյակի հասնող գեղարվեստական լուսանկարներն ու գունավոր վերատպությունները ցուցադրելու համար: Եւ ինչպես պատկերասրահի տնօրեն Շահեն Խաչատրյանը պատկերավոր նշեց, *«այս ձեռնարկումը միայն փորձ է, որ մեզ ոչ շատ ուշ կհասցնի ապագայում տպավորիչ գեղարվեստական ցուցահանդեսների փոխանակումների»:*

Լուսանկարներում այսօրվա Գերմանիան է, նրա բնությունը, [illegible] կան հուշարձանները: Այստեղ [illegible] լի է տեսնել Բեռլինի ու Բոննի, Դրեզդենի եւ Մյունխենի, Մայնի [illegible] ֆուրտի եւ Լայպցիգի քաղաքա[illegible] տեսարաններ՝ փողոցներ, գոթա[illegible] անկյուններ, դրանց մի[illegible] դղյակներ, միջնադարյան [illegible], ժամանակակից ճարտարապետական շինություններ, նաեւ այդ քաղաքներում գտնվող թանգարանների ստեղծագործությունների վերատպություններ:

Անխոս, հեռակա ծանոթությունը Կենտրոնական Եվրոպայում տեղավորված այս քաղաքակիրթ երկրի հետ ստացվեց: Եւ թվում է Երեւանում տեղավորված մյուս երկրների դեսպանատներն էլ կփորձեն նմանատիպ միջոցներ գտնել ի մոտո ծանոթացնելու իրենց երկրների հետ. չէ՞ որ արվեստը, մշակույթն ընդհանրապես լավագույն եւ ամենակարճ միջոցն է տարբեր երկրների միջեւ բարեկամության կամուրջներ գցելու համար:

ԼԵՒՈՆ ԼԱՃԻԿՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Թբիլիսի

ԳԵՈՐԳԻ ԽԱԻՆԴՐԱՎԱ. «ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՆԵՐԻ ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՆԵՐԻՆ»

«Սնարֆ»-ի թղթակցի հարցազրույցը Աբխազիայի գործերով Վրաստանի պետնախարար Գեորգի Խաինդրավայի հետ:

– Պրն. Խաինդրավա, ինչպե՞ս եք գնահատում իրադրությունն Աբխազիայում:

– Իրադրությունը չափազանց վատ է, ինչպես քաղաքական, այնպես էլ ռազմական տեսանկյունից: Կոնֆլիկտը երկարաձգվել է: Երկու կողմերից կան բազմաթիվ զոհեր: Սակայն երբ Վրաստանի համար այդ խնդիրն խիստ ծանր է, ապա աբխազների համար այն կործանարար է: Պարզապես չեմ կարող ասկանալ, թե ինչպես աբխազ ժողովուրդը չի գիտակցում, թե իրենց առաջնորդ Արձինբայի եւ նրա թիմի առած հանցագործություն է:

– Գտնո՞ւմ եք, որ հնարավոր է կոնֆլիկտի խաղաղ հանգուցալուծումը:

– Ես վստահ եմ, սակայն խաղաղ կարգավորումը հնարավոր է միայն այն պայմանով, երբ ծայրահեղ ուժերը հեռանան քաղաքական ասպարեզից: Ուշ թե շուտ դա կլինի: Օրինակ, Սուխումը: Իհարկե, մարդիկ այնտեղ լավ չեն ապրում, սակայն, այնուամենայնիվ, քաղաքում խաղաղ գոյակցում են աբխազները եւ վրացիները, հայերն ու ռուսները:

– Դուք բազմիցս հանդիպել եք Գամսախուրդիայի ազդեցիկ կողմնակիցներից Վախթանգ Կոբալիայի հետ: Հնարավո՞ր է համագործակցել նրա մարդկանց հետ:

– Ինչպես պարզվեց, Կոբալիան բազմաթանակ զինված խումբ ունի, եւ այդ առումով նա լուրջ ուժ է: Ամբողջությամբ մնացած խմբավորումները, որոնք գտնվում էին Մինգրելիայում, անցել են մեր կողմը: Կարծում եմ, թե Կոբալիան ուղղակի խրվել է քաղաքական խաղերի մեջ եւ ոչ մի կերպ չի կարողանում դուրս գալ: Ես ուղղակի ափսոսում եմ, որ Կոբալիան, իմ կարծիքով, ի վիճակի է հայրենիքի համար շատ բան անել: Այնպես որ, ամեն ինչ կախված է իրենից:

– Վերջերս Վրաստանի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի մամուլի կենտրոնում հայտնեցին, թե աբխազ զինյալները գնդակահարել են մի քանի վրացու: Ո՞րքս է այդ տեղեկատվությունը:

– Դա անընդհատ երեւույթ է: Աբխազների գրաված տարածքներում տեղի է ունենում վրաց ժողովրդի ցեղասպանություն: Մարդկանց քշում են, թալանում, այրում են նրանց տները: Ի դեպ, հաճախ տառապում են ոչ միայն վրացիները, այլեւ հայերը, ռուսները: Վստահ եմ, որ կգա ժամանակը, եւ հանցագործները պատասխան կտան: Մենք ոչ մեկին չենք ների: Անշուշտ այս պատերազմը, ինչպես եւ մյուս պատերազմները, կավարտվի: Ժամանակը կբուժի բոլոր վերքերը: Իհարկե, այդ ընթացքը երկար է:

– Ձեր կարծիքով ինչպիսի՞ն է ռուսական զորամասերի դերը, որոնք գտնվում են հակամարտության գոտում:

– Կան զորամասեր, որոնք ռազմական գործողություններ են վարում մեր դեմ, հրետակոծում են, կատարում ավիարշավներ: Մենք փաստեր ունենք, թե ռուս զինծառայողների մի մեծ խումբ գործողություններ է ծավալել վրացական զորքերի դեմ: Միեւնույն ժամանակ զենքը, որ գտնվում է աբխազների ձեռքին, տվել է ռուսական բանակը, քանզի զենքի ստացման այլ ուղիներ պարզապես չկան:

– Մենք գիտենք, թե Սուխումում մարդիկ ապրում են ծայրահեղ ծանր պայմաններում: Ինչպիսի՞ միջոցառումներ են ձեռնարկվում բարելավելու նրանց վիճակը:

– Արվում է ամենայն հնարավորը: Իր լուման է ներդնում նաեւ Հայաստանը: Քաղաք է հասնում մարդասիրական օգնություն, որոշ շինություններ ունեն էներգամատակարարման ավտոնոմ համակարգեր: Լուծվում է սննդամատակարարման խնդիրը: Մի խոսքով, երբ հաղթի բանականությունը, մոտ ժամանակներս խնդիրը կլուծվի:

Հարցազրույցը վարեց
ՄԵԼՍԻԴԱ ՅԱԿՈԲՅԱՆԸ

Մոսկվա

Աջակցություն Իրաքի ժողովրդի «արդար պայքարին»

Նոյեմբերի 29-ին Մոսկվայում տեղի ունեցավ Ռուսաստանի լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության կողմնակիցների հանրահավաքը, որին մասնակցում էր մոտ 1500 մարդ: Ինչպես հաղորդեցին կուսակցության մամուլի կենտրոնից, ցուցարարներն իրենց աջակցությունը հայտնեցին *«ԱՄՆ-ի, Իսրայելի եւ նրանց դաշնակիցների ագրեսիայի դեմ Իրաքի ժողովրդի արդար պայքարին»* եւ *«Իրաքի նախագահ Սադդամ Հուսեյնի խիզախ եւ հեռատեսական քաղաքականությանը»*: Կուսակցության նախագահ Վլադիմիր Ժիրինովսկին պատմեց Իրաք կատարած այցելության մասին: Ցուցարարները հավաքեցին 19,5 հազար ռուբլի իրաքցիների համար դեղորայք գնելու համար: Նրանք որոշեցին բողոքի ցույցեր անցկացնել ԱՄՆ-ի, Մեծ Բրիտանիայի, Իսրայելի եւ Ֆրանսիայի դեսպանատների, ինչպես նաեւ Ռուսաստանի արտգործնախարարության շենքի առջեւ, պահանջելով *«անհապաղ դադարեցնել անկախ Իրաքի շրջափակումը»*:

Մամուլի կենտրոնը հաղորդեց նաեւ, որ Իրաքի ժողովրդին օգնություն ցուցաբերելու հարցերը կքննարկվեն հունվարին Մոսկվայում կայանալիք լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության համաժողովին: ■

Լուրերի Հոսք

Գրոհով Մոսխորհուրդը

Նոյեմբերի 30-ին վաղ առավոտից Մոսխորհրդի մուտքը շրջափակել էր կարմիր դրոշակակիր մարդկանց մի փոքր խումբ, որը սղաոճալիքներ էր տեղում Բորիս Ելցինի, Մոսկվայի քաղաքագլուխ Յուրի Լուժկովի եւ Մոսխորհրդի ղեկավար Նիկոլայ Գոնչարի հասցեին: Պիկետի մասնակիցները պահանջում էին թույլատրել Կարմիր հրապարակում դեկտեմբերի 1-ին ժողովասգամավորների համագումարի օրը «ժողովրդական միջանցք» ստեղծել: 20 րոպե հանրահավաքում մտնելուց հետո «Աշխատանքային Մոսկվայի» կողմնակիցները որոշեցին գրոհով վերցնել Մոսխորհուրդը, սակայն ոստիկանները թույլ չտվեցին նրանց իրագործել իրենց մտադրությունը:

Զորքերի ունեցվածքը նավթի տերերին

Ռուս-գերմանական «Աերոնավք» բաժնետիրական ընկերությունը կտնօրինի Ռուսաստանի զորքերի Արեւմտյան խմբի Գերմանիայից դուրս բերվող ունեցվածքի մի մասը: «Աերոնավք»-ը ստեղծվում է Ալտաջսի ռուսական զորքերի օդանավակայանի հիմքի վրա: Բաժնետիրական ընկերության հովանավորներն են ռուսական կողմից Դաշնակցային ունեցվածքի ռուսական հիմնադրամն ու մի շարք ձեռնարկություններ:

Որքան շուտ, այնքան լավ

Վրաստանի ղեկավար Էդուարդ Շեւարդնաձեն երկուշաբթի օրն իր ավանդական ասուլիսում նշեց ռուս-վրացական համագործակցության անհրաժեշտության մասին: Նա հայտնեց, որ արդեն հոգնել է այն դիլետանտների հետ վիճելուց, որոնք չեն հասկանում, որ որպեսզի Վրաստանը կարողանա «գոնե գոյությունը պահպանել», պետք է անհապաղ համագործակցություն հաստատի Ռուսաստանի հետ: «Մենք այսօր այն մակարդակի վրա չենք գտնվում, որպեսզի կարողանանք կտրվել Ռուսաստանից, հայտարարեց Շեւարդնաձեն, եւ որքան շուտ Ռուսաստանի հետ համագործակցության պայմանագիր ստորագրենք, այնքան շատ կլինեն տնտեսությունում դրական տեղաշարժերը»:

Վրաստանի ՆԳՆ-ում դադարեցվել է բողոքի ցույցը

«Իմանալով, որ Վրաստանի խորհրդարանը հենց ինձ է նշանակել ՆԳ նախարարի պաշտոնում, նախարարության աշխատակիցները դադարեցրին բողոքի ցույցը», «Սնարֆ»-ի թղթակցին հայտարարեց ՆԳՆ-ի նոր ղեկավար Թեմուր Խաչիշվիլին: Ինչպես հայտնի է, նախարարության կոլեգիան գործադուլ էր հայտարարել, պահանջելով չհեռացնել ՆԳ նախարար Ռոման Գվենցաձեին: Ինքը Խաչիշվիլին մինչեւ վերջերս նախարարության հետախուզական-տեղեկատվական ծառայության պետի տեղակալն էր:

Սուխում. Վերջացավ զինադադարի ժամկետը

Նոյեմբերի 30-ին, ժամը 00:00-ին ավարտվեց վրացական եւ աբխազական խմբավորումների միջեւ կայացած զինադադարի ժամկետը: Զինադադարի պատճառը շրջանից ռուսական զորքերի դուրսբերումն էր, որն արդեն ավարտվել է: Երկուշաբթի գիշերը Գումիստա գետի մոտ սկսվել է փոխհրաձգություն, վիրավորներ կան երկու կողմերից էլ: Օչամչիրի շրջանում, աբխազական կողմի տվյալներով, պարտիզանները գրավել են Քոչարա գյուղը: ■

Բեռլին

KBH. Եզրափակիչը կկայանա

Ինչպես տեղեկացանք Երեւանի բժշկական ինստիտուտի հնարամիտների եւ սրամիտների «Հայ տղամարդիկ» թիմի ավագ Ռաֆայել Մինասբեկյանից, 1992 թ. KBH-ի եզրափակիչ հանդիպումը Բաքվի «Բաքվեցի երիտասարդներ» թիմի հետ կկայանա, սակայն առանց ժյուրիի մասնակցության: Բանակցությունների արդյունքում որոշում է կայացվել, որ այն կլինի Նոր տարվան նվիրված «շոու» եւ յուրաքանչյուր կողմը հանդես կգա իր ծրագրով: Միաժամանակ Ռաֆայելը նշեց, որ այնուամենայնիվ իրենք լրջորեն են նախապատրաստվում հանդիպմանը եւ լի են վճռականությամբ գոնե հանդիսատեսին ապացուցելու իրենց գերազանցությունը:

Ավելացնենք, որ հեռուստադիտողներին անակնկալ է սպասվում եւ նրանք դրա մասին կիմանան 1993 թ. հունվարի 1-ին՝ դիտելով հաղորդման տեսագրությունը:

Խմբագրությունը նաեւ իր ափսոսանքն է հայտնում, որ անուշադրության պատճառով «Ազգ»-ի նոյեմբերի 19-ի համարում տպագրված «KBH. «Հայ տղամարդիկ» բացում են վարագույրները» նյութի մեջ թիմի հովանավորների թվարկման մեջ տեղ են գտել որոշակի վրիպակներ: Ուղղելով մեր սխալը նշում ենք. «Հայ տղամարդիկ» թիմի գլխավոր հովանավորը «Նաիրի» ագրոարդյունաբերական ֆիրման է: Նրանց աջակցում են նաեւ «Ուրարտու» մարզամշակութային ակումբը, ֆիմեսակտիվների գործարանը եւ Երեւանի բժշկական ինստիտուտը: ■

«Գինդ» տեղեկատուն
աշխատանքի է հրավիրում
եռանդուն եւ գրագետ
մարդկանց:
Հեռախոս 58-13-51, 58-91-67

TV

Տարեկից նվեր

Հայաստանում վառելիքաէներգետիկ ծանր ճգնաժամի պատճառով հնարավոր է հանրապետական հեռուստատեսության աշխատանքի կրճատում 1–2 ժամով: Անցյալ տարի նման պայմաններում հեռուստատեսությունն աշխատում էր ընդամենը 3 ժամ: Այսպես է նշվում Հայաստանի հեռուստատեսության 36-րդ տարեդարձը, որն առաջին անգամ եթեր դուրս եկավ 1956 թ. նոյեմբերի 29-ին: ■

Ծանուցում

Հայ-ադրբեջանական հակամարտության եւ Ղարաբաղի խնդրի խաղաղ կարգավորման իր առաջարկությունների եւ նախաձեռնությունների վերաբերյալ անհրաժեշտ պարզաբանումներ տալու նպատակով ՀՀ ԳԽ պատգամավոր Աշոտ Բլեյանն այսօր, դեկտեմբերի 1-ին, ժ. 14:30-ին հրավիրում է մամուլի ասուլիս ՀՀ Գերագույն խորհրդի շենքում, սենյակ 252: Հասցեն՝ Մարշալ Բաղրամյան պողոտա 19:

գ ի ն դ
տ ե ղ ե կ ա տ ո ւ ն

ա ռ ա ջ ա ր կ ո ւ մ է

բ ո լ ո ր ձ ե ռ ն ա ր կ ո ւ թ յ ո ւ ն ն ե ր ի ն

տեղեկատուում գրանցել իրենց բնորոշող տեղեկություններ՝
գործունեության ոլորտ, մասնագիտացում, առաջարկ, պահանջարկ, հասցե, հեռախոս, ղեկավարի ազգանուն եւ անուն:

Տեղեկատվությունը տրվում է հեռախոսով՝ անվճար, պարբերաբար հրատարակվող տեղեկագրերով եւ կոմպյուտերային եղանակով:

Տպավորիչ եւ ազդեցիկ
գովազդներն անգամ անցողիկ են, իսկ մեզ մոտ
գրանցված տեղեկությունները՝ մնայուն

հ ե ռ ա խ ո ս
589 167
հավաստի, լիարժեք, արագ տեղեկատվություն

Հ ա յ ա ս տ ա ն ի Հ ա ն ր ա պ ե տ ո ւ թ յ ո ւ ն
Ե ր ե ւ ա ն, Վ ո ս ձ ե ա ն ա ի ա ր ք ա յ ի 2 / 8

Բասկետբոլ

ՖԻԲԱ-Ն ՀԱՍԱՎ ԻՐ ՆՊԱՏԱԿԻՆ. ԱԲՈՎՅԱՆԻ «ՀԱՏԻՍ»-Ը ՀԱՆՎԵՑ ՄՐՑԱՇԱՐԻՑ

Սուրեն Բաղդասարյանը հաղորդում է Փարիզից

Բասկետբոլի միջազգային ֆեդերացիան այնուամենայնիվ զրկեց Աբովյանի «Հասիս»-ին Ռոնկեստիի գավաթի խաղարկությանը հետագա մասնակցությունից:

Մեր թիմն առանց պարտության ավարտված թողեց ասպարեզը: Այդ մասին իմացանք բասկետբոլի Ֆրանսիայի ֆեդերացիայից: ՖԻԲԱ-ն նույն բովանդակությամբ հեռագրեր է հասցեագրել 4 պետությունների՝ Ֆրանսիայի, Իտալիայի, Հունգարիայի եւ Հայաստանի ֆեդերացիաներին, որոնց թիմերն ընդգրկված են նույն խմբում եւ որտեղ ասվում է, որ «Հասիս»-ը հանվում է մրցաշարից:

Նման տարօրինակ որոշում վաղուց սպասվում էր, բայց տրամաբանական համարվել չէր կարող: Նախորդ ռեպորտաժում նշվել է, որ ՖԻԲԱ-ն ծանծրացել է «Հասիս»-ի հետ կապված խնդիրներից եւ ուղիներ է փնտրում նրանից ազատվելու համար: Բայց, երբ առանց հաշվի առնելու դրդապատճառները, համարենք, որ խաղին չներկայանալու համար մրցաշարից հեռացումը համապատասխանում է մրցակարգին, ապա ինչո՞ւ այն պետք է կիրառվի միայն «Հասիս»-ի դեմ: Չէ՞ որ դեռ նախորդ փուլում, երբ Չեխո-Սլովակիայի թիմը չէր ժամանել Երեւան, ՖԻԲԱ-ն ոչ միայն պարտություն չգրանցեց վերջինիս, այլեւ մեղադրեց «Հասիս»-ին, որ չի օգնել նախկին ԽՍՀՄ տարածքով թռչելու իրավունք ձեռք բերել եւ նույնիսկ առաջարկել էր 2 խաղն էլ անցկացնել Չեխո-Սլովակիայում: Իսկ «Հասիս»-ը հազարավոր կիլոմետրեր կտրելով գրեթե հասել էր մրցավայր, բայց նրան նույնիսկ դիմավորող չի եղել: Ինչեւէ, փաստը կատարված է, բայց թիմը դեռ հույսը չի կտրում: Ներկայացված փաստաթղթերի եւ մեր կողմից գրված նամակի պատասխանը դեռ չի ստացվել:

Իր հերթին, Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեի նախագահության անդամ եւ Ֆրանսիայում մեր հանրապետության բասկետբոլի ֆեդերացիայի ներկայացուցիչ Պասկալ Էզգիլյանը, որը 4 տարի մարզել է Գերմանիայի հավաքականը եւ մտերիմ կապերի մեջ է ՖԻԲԱ-ի հետ, իր կողմից բողոք է գրել միջազգային ֆեդերացիայի նախագահ Ստանկեւիչին կատարվածը ներկայացնելով որպես լուրջ խտրականություն:

ՖԻԲԱ-ից նաեւ հաճելի լուր ստացվեց: Հայաստանի տղամարդկանց հավաքականը գալիք տարի մասնակցելու է Եվրոպայի հերթական առաջնությանը, որը մայիսին տեղի է ունենալու Գերմանիայի երեք քաղաքներում՝ Շտուտգարտում, Մյունխենում եւ Հագենում: Ինչպես նշեց Պասկալ Էզգիլյանը, երեկ տեղի ունեցած ՖԻԲԱ-ի նիստում անկախություն ձեռք բերած 12 պետություններին, նույն թվում եւ Հայաստանի հավաքականին առաջին անգամ թույլատրվել է մասնակցելու Եվրոպայի առաջնությանը: Այդ թիմերը պայքարը սկսելու են ընտրական փուլից, որտեղ բաժանվելու են 4 խմբի, եւ սկզբնական հաղթողները 2 թիմերի հետ պայքարելու են Եվրոպայի չեմպիոնի կոչման համար: ■

Հիմնադիր եւ հրատարակիչ՝
«Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ / հեռ. 521635

Խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ / 581841

Տնօրեն
ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ / 562863

Apple® Macintosh®
համակարգչային շարվածքը՝
«Ազգ» թերթի

Azg armenian daily

Editor
H. AVEDIKIAN / phone: 521635
47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 375010

Տ Նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Երեւան 23 Արշակունյաց 2. Գրանցված թիվ 65. Պատվեր 69149. Տպաքանակ 20 000. Պատվեր 1593. Ստորագրված է տպագրության 30.11.1992

digitised by A.R.A.R.@